

SEANCES DU JEUDI 16 JUIN 1988
VERGADERINGEN VAN DONDERDAG 16 JUNI 1988ASSEMBLEE
PLENAIRE VERGADERINGSEANCE DU MATIN
OCHTENDVERGADERING

SOMMAIRE:

REVISION DE LA CONSTITUTION:

Révision de l'article 59bis de la Constitution.

Discussion (Reprise). — *Orateurs*: MM. Suykerbuyk, Hasquin, Dierickx, M. Van den Bossche, secrétaire d'Etat à l'Education nationale, adjoint au ministre de l'Education nationale W. Claes, MM. Taminiaux, Noerens, Baert, Poulet, Sprockeels, De Belder, De Bondt, p. 586.

INHOUDSOPGAVE:

HERZIENING VAN DE GRONDWET:

Herziening van artikel 59bis van de Grondwet.

Beraadslaging (Hervatting). — *Sprekers*: de heren Suykerbuyk, Hasquin, Dierickx, de heer Van den Bossche, staatssecretaris voor Onderwijs, toegevoegd aan de minister van Onderwijs W. Claes, de heren Taminiaux, Noerens, Baert, Poulet, Sprockeels, De Belder, De Bondt, blz. 586.PRESIDENCE DE M. KELCHTERMANS, PRESIDENT
VOORZITTERSCHAP VAN DE HEER KELCHTERMANS, VOORZITTERMme Panneels-Van Baelen et M. Mouton, secrétaires, prennent place au bureau.
Mevrouw Panneels-Van Baelen en de heer Mouton, secretarissen, nemen plaats aan het bureau.Le procès-verbal de la dernière séance est déposé sur le bureau.
De notulen van de jongste vergadering worden ter tafel gelegd.La séance est ouverte à 10 h 10 m.
De vergadering wordt geopend te 10 h 10 m.

HERZIENING VAN DE GRONDWET

REVISION DE LA CONSTITUTION

HERZIENING VAN ARTIKEL 59BIS
VAN DE GRONDWET*Hervatting van de beraadslaging*REVISION DE L'ARTICLE 59BIS
DE LA CONSTITUTION*Reprise de la discussion*

De Voorzitter. — Wij hervatten de beraadslaging over de herziening van artikel 59bis van de Grondwet.

Nous reprenons la discussion de la révision de l'article 59bis de la Constitution.

Ik wil er bij de leden van de regering en bij de leden van de Senaat op aandringen hier tijdig te zijn. Wij hebben nu tien minuten verloren omdat geen enkel lid van de regering aanwezig was. Ik wens hierop van bij het begin van de vergadering de nadruk te leggen.

Het woord is aan de heer Suykerbuyk.

De heer Suykerbuyk. — Mijnheer de Voorzitter, artikel 59bis is in onze Grondwet een belangrijk artikel. Reeds in 1970 werd het onderwijs een zaak van de Gemeenschappen. De uitzonderingen waren echter zo veelvuldig en fundamenteel dat, naar de woorden van CVP-voorzitter Swaen, het onderwijs gefederaliseerd werd met uitzondering van het onderwijs.

Vandaag is het anders. De algehele onderwijsbevoegdheid wordt een zaak van de eigen Gemeenschap. Voor iedereen, die een federaal België wil, een belangrijk ogenblik. Ik wil even stilstaan bij E van dit artikel.

In dit artikel 59bis wordt onder E een bepaling ingevoegd, waarbij gesteld wordt dat de taalwetgeving in de gemeenten met een speciaal statuut slechts kan worden gewijzigd bij een wet aangenomen met de bijzondere meerderheid, volgens artikel 1, laatste lid, van de Grondwet.

Dit betekent dat de zogenaamde faciliteiten slechts met een bijzondere meerderheid kunnen worden aangepast; dit betekent ook dat zij slechts met een bijzondere meerderheid kunnen worden afgeschaft, verzacht of versterkt.

Namens mijn fractie wil ik hierbij volgende aantekeningen maken.

Ten eerste, men mag deze tekst niet « isoleren » uit het geheel van hetgeen men van zins is te ondernemen volgens het regeerakkoord.

Is hier een prijs betaald? Ja, maar als men over een prijs spreekt, dan moet men dit wel afwegen tegen de geweldige overdracht van bevoegdheden naar de Gemeenschappen en de Gewesten.

Ten tweede, deze bepaling past in het geheel, waarbij de Vlaamse verworvenheden, namelijk de vastlegging van de taalgrens en de begrenzing van Brussel, onveranderd blijven. Het status-quo wordt inderdaad versterkt.

Ten derde, met betrekking tot de gemeenten met een speciaal statuut, zullen een aantal belangrijke uitspraken over de Raad van State wettelijk worden vastgelegd. Anderzijds zal, volgens het regeerakkoord, voor bepaalde gemeentelijke mandatarissen een zogenaamd « onweerlegbaar vermoeden » bestaan in verband met hun taalkennis. Dit kan leiden tot een aantasting van het principe « streektaal-voertaal ».

Dit zogenaamd « onweerlegbaar vermoeden » is een juridische constructie en dergelijke constructies staan vaak zeer dicht bij het begrip « juridische fictie ».

Ten vierde, het « onweerlegbaar vermoeden » kan leiden tot problemen en nieuwe betwistingen. Maar laat dit duidelijk zijn.

De betekenis van de faciliteiten is altijd geweest: ze zijn er voor de bestuurden en niet voor de bestuurders. Dit principe blijft helemaal overeind; ik zeg dit hier met nadruk om te voorkomen dat de definitie « onweerlegbaar vermoeden » tot een andere interpretatie zou leiden.

Ten vijfde, het instellen van het « onweerlegbaar vermoeden » voor bepaalde gemeentelijke mandatarissen moet samen gelezen worden met wat in het regeerakkoord wordt gezegd over de uitoefening van de voogdij door de Vlaamse Executieve.

Die voogdijuitoefening is volledig en zonder tussenkomst van het college van de tien gouverneurs als het gaat om aangelegenheden in verband met de niet-verbodiging van de taalwetgeving in de betrokken gemeenten.

Die voogdij moet uiteraard operationeel zijn. De voogdij houdt weliswaar niet de sancties van artikel 56 van de gemeentewet in, maar dit betekent helemaal niet dat die voogdij beperkt wordt tot het opsteken van een dreigende vinger.

De voogdijuitoefening moet, met andere woorden, voldoende inhoud hebben, wat betekent dat de voogdijinstanties door middel van circulaire, het vernietigen van beslissingen, het opvragen van dossiers, plaatselijke inspectie en *à la limite* het zenden van een bijzondere commissaris als dat nodig zou zijn, hun taak effectief kunnen uitoefenen.

Ik mag hierbij stellen dat de gewestexecutieve ter zake een belangrijke verantwoordelijkheid wordt toegewezen. De regeling heeft inderdaad het enorme voordeel dat het in gebreke blijven van de Executieve voor rekening is van de eigen gemeenschap.

Het alibi van « de anderen » bestaat niet meer. Laat men dit ook als een element van pacificatie beschouwen.

Ten zesde, voor de beoordeling van de regeling voor de gemeenten met een speciaal statuut moet men meer uitgaan van de vraag of de nieuwe regeling het Vlaamse karakter versterkt of verzwakt.

De taalwetgeving was en is ook vandaag nog voor velen het middel om het behoud van het Vlaams karakter te verzekeren. Ongetwijfeld is en blijft de taalwetgeving een belangrijk instrument, maar men zou er verkeerd aan doen het nieuwe middel, namelijk de voogdij van de eigen Gemeenschap, te wantrouwen. Integendeel, in dit instrument zit een dynamiek, even belangrijk als de taalwetgeving.

Tot daar enkele beschouwingen.

Is er dan echt geen vuiltje aan de lucht?

De vertegenwoordigers van de Vlaamse meerderheidspartijen zullen ermee instemmen dat het taalregime slechts door een versterkte meerderheid kan worden veranderd. Men moet weten dat dit een uiting is van vertrouwen in het geheel van het regeerakkoord en ten opzichte van de Franstaligen die dit akkoord mee goedkeurden.

Dit regeerakkoord houdt — hoe kan het anders? — een aantal zaken in evenwicht. Zo moet het blijven. Daarom geen spelletjes, zoals pogingen om de voogdij onmogelijk te maken door het instellen van geheime of aan controle onttrokken beraadslagingen en beslissingen. Geen spelletjes in Voeren. Het optreden tegen de afgezette burgemeester van Voeren blijft nog altijd beperkt tot het vernietigen van de beslissingen. De vorige regering deed dat reeds. Als het sommige Franstaligen irriteert dat die vernietigingsprocedure thans enigszins sneller gaat, weet dan dat het ons irriteert dat men in Voeren nog steeds wetten en arresten van de Raad van State naast zich mag neerleggen. Ongestoord.

Laten wij het zo stellen: dit initiatief van grote federale staatsomvorming is te indrukwekkend om in de val van de provocatie te trappen.

Maar er zijn grenzen.

De minister van Binnenlandse Zaken heeft enkele dagen geleden van zijn hart geen moordkuil gemaakt en heeft gelijk, als hij ertoe genoodzaakt zal worden ingevolge allerhande plagerijen, te doen wat de voogdijminister normaal moet doen: sancties nemen.

Dat men de eventuele nieuwe voordracht van de afgezette burgemeester niet als een formaliteit aanziet! Het arrest van zijn afzetting geldt *erga omnes* en is niet beperkt in de tijd.

De man die gedurende jaren van de daken heeft geroepen dat hij als burgemeester van een Vlaamse gemeente de streektaal niet wil gebruiken, zal in de toekomst met enkele handigheidjes in Voeren het spel van het tegendeel van pacificatie niet ongestoord kunnen blijven spelen.

Ik zeg dit met nadruk, want te veel Franstalige verklaringen tonen geen neiging tot pacificatie en samenwerking.

Ieder van ons heeft in dit regeerakkoord zijn bijdrage tot pacificatie geleverd via regelingen, die eerbaar zijn.

Franstaligen moesten instemmen met Vlaamse voogdij, met uitspraken van de Vlaamse kamer van de Raad van State, met proportionele schepencolleges met Vlaamse vertegenwoordiging.

Vlamingen moeten genoeg nemen met een voogdij die niet compleet is omdat alleen de uitoefening, en niet de organisatie, van de voogdij de Vlaamse Executieve toekomt. Wij nemen het risico dat schepenen, dank zij het onweerlegbaar vermoeden, aan de taalwetgeving kunnen ontsnappen. In het artikel, dat thans ter bespreking is, worden de faciliteiten zo goed als verankerend.

Omdat het voluntarisme voor grotere Vlaamse autonomie, dank zij de Vlaamse voogdij, zij het onvolledig, aanwezig is, aanvaarden wij dit met omzichtigheid. *Caveant consules* is hier reeds gezegd; ik herhaal het. Wij doen dit zonder euforie want — laten wij eerlijk zijn — zelfs eerzame compromissen verdedigen, ligt ons niet.

Toch leggen wij de nadruk erop dat een grote herinrichtingsoperatie van de eenheidsstaat wordt uitgevoerd. Straks zullen we in eigen gemeenschap onze zelfstandigheid moeten gebruiken. Het goed gebruik van Vlaamse macht in Vlaanderen zal een moeilijke opgave zijn en ik begrijp de heer Dierickx die zegt dat het helemaal niet zeker is dat de Vlaamse Gemeenschap het op eigen terrein qua mentaliteit, doorzicht, maatschappelijk optreden en het uittekenen van een toekomst voor de Vlamingen, gemakkelijk zal hebben. Het zal inderdaad niet per definitie beter zijn dan in het Belgische verband. Precies daarom is dit een uitdaging, te meer omdat de grote driehoek onderwijs-cultuur-vorming, waarvan het beleid in één hand komt en tot één gemeenschap gaat behoren, wezenlijk kan bijdragen tot de *Bildung* — die onvertaalbare Duitse uitdrukking — van een volksgemeenschap.

Tegen die achtergrond, moet E van dit enig artikel, waarvan ik de samenhang met andere delen van het regeerakkoord heb aangetoond, worden geëvalueerd. Gezien tegen die achtergrond, zal onze houding positief zijn, omdat we andermaal een stap vooruit doen in de autonomie van de gemeenschappen en gewesten.

Het positieve mag dus echter niet doen vergeten dat de eerste daad van vertrouwen van de Vlamingen afkomstig is: Wij leggen met een bijzondere wet het status-quo vast in de gemeenten met een speciaal statuut. Laat deze eerste vertrouwensdaad gevolgd worden door een correcte uitvoering van de andere communautaire punten. Laat het communautaire gestook van de voorbije twee jaar ophouden. Immers, als dit op wederzijds vertrouwen gebouwd akkoord ineens stort, zullen Vlamingen en Walen onder het puin worden bedolven.

Dit kan alleen degenen verheugen die wensen dat er niets verandert. Laten we dat dodend, en van scepticisme doordrenkt, immobilisme geen kans geven. (*Applaus.*)

M. le Président. — La parole est à M. Hasquin.

M. Hasquin. — Monsieur le Président, j'interviendrai brièvement à propos de l'article 59bis qui est soumis à révision.

J'ai déjà eu l'occasion de le souligner lors des travaux en commission du Sénat: je suis l'un de ceux qui pensent que la logique du fédéralisme implique la communautarisation de l'enseignement. Je crois, en effet, qu'il est légitime que, dans un Etat fédéral en devenir, l'enseignement dépende progressivement

des communautés culturelles, ou en tout cas, des entités constitutives de l'Etat national. Je ne connais pas d'exemple d'Etat fédéral où il en soit autrement.

A partir du moment où la Belgique se transforme d'Etat unitaire en Etat fédéral, il fallait s'attendre à ce que le législateur, le constituant soit amené à prendre des mesures tendant à inclure l'enseignement dans la compétence des Communautés.

Il n'est donc pas surprenant que, dans la logique du système enclenché voici quelques années et qui se précipite aujourd'hui, nous soyons saisis de propositions tendant à accentuer ou, en tout cas, à concrétiser un certain nombre de projets déjà inscrits dans la Constitution.

J'ai toujours estimé aussi que le processus de la révision de la Constitution en faveur de la communautarisation devait répondre à un certain nombre de conditions. J'ai d'ailleurs précisé certaines de celles-ci dans une tribune libre que j'avais signée, en 1985, dans le journal *Le Soir*, en compagnie de monseigneur Massaux, recteur de l'UCL.

Lors de nos débats relatifs à l'article 17, j'ai pris acte des garanties données par le ministre de l'Education nationale en ce qui concerne l'autonomie de gestion des universités libres. C'était un point extrêmement litigieux en 1985, en raison d'un certain nombre de projets qui circulaient alors et qui semblaient menacer cette autonomie.

Des garanties nous ont été données et je m'en réjouis. Mais un autre point nous inquiétait, et nous inquiète toujours, car aucune assurance ne nous a été fournie: je veux parler de la question du financement.

Je déplore à cet égard que le ministre des Réformes institutionnelles, M. Dehaene, n'ait pas daigné nous répondre en commission du Sénat et qu'il ait fait preuve, en la matière, de beaucoup de désinvolture, disant que la question était prématurée et qu'on en rediscuterait plus tard. Je regrette cette absence de précision et de transparence dans un dossier capital à mes yeux pour l'avenir de l'enseignement et, en particulier, de l'enseignement francophone.

J'aurais souhaité, d'autant que ces chiffres sont en la possession du gouvernement, que les membres du Sénat, comme ceux de la Chambre d'ailleurs, soient parfaitement éclairés sur les conséquences des décisions qu'ils auront à prendre dans les prochaines heures ou dans les prochains jours.

Nous n'avons, concernant ces questions de financement, aucune garantie et aucun chiffre. Une opacité totale est véritablement entretenue à ce sujet, et c'est regrettable.

Le deuxième élément qui suscite l'inquiétude en matière de communautarisation — plusieurs intervenants l'ont mentionné, mais vous me permettez d'y revenir vu l'importance de la chose —, ce sont les questions relatives aux équivalences des diplômes entre les parties nord et sud du pays.

Il est sans doute nécessaire et opportun de faire évoluer les structures de l'enseignement et de développer un système de crédits. Je suis partisan d'un pareil système qui permettrait d'obtenir une plus grande fluidité dans l'enseignement à tous les niveaux et, en particulier, au niveau universitaire.

A l'appui des dispositions qui sont prévues par le gouvernement, on invoque l'évolution inéluctable de la politique de l'enseignement à l'intérieur des Communautés européennes.

Il est vrai qu'il y a, au niveau de l'Europe, des projets ambitieux tendant à développer notamment des *curriculum vitae* d'étude communs aux étudiants de la Communauté européenne. Je veux parler en particulier du projet Erasmus.

Je conçois parfaitement qu'on veuille se ménager la possibilité, par le biais de la révision de la Constitution, de participer plus facilement à ce grand mouvement d'ouverture des frontières, de circulation des étudiants et d'équivalence des diplômes.

Je crois qu'en cette matière comme dans bien d'autres, nous devons encore, aujourd'hui, faire preuve d'une extrême modestie.

Prenons l'exemple du projet Erasmus. En principe, ce projet devrait se développer autour de quatre axes essentiels: d'abord.

contribuer à l'établissement d'un réseau universitaire européen; en second lieu, accentuer la mobilité des étudiants et favoriser leur déplacement. Les objectifs en la matière sont ambitieux, puisque certaines fourchettes parlent même de 600 000 étudiants, qui circuleraient à l'intérieur de la Communauté économique européenne, aux environs de l'an 2000. Troisièmement, la reconnaissance des périodes d'études des diplômés à l'intérieur de la Communauté, et enfin, quatrième axe, l'organisation de la mobilité des enseignants.

Si l'on considère d'un œil serein les dispositions qui sont réellement entrées en vigueur à ce jour et si l'on prend en considération les projets pour 1987/1988 et 1988/1989, il faut bien se résoudre à une constatation : seuls les deux premiers axes entrent en vigueur et il semble bien, aux dernières nouvelles, que la Communauté économique européenne ait renoncé, en tout cas dans l'immédiat, à creuser davantage le problème éminemment complexe de la reconnaissance des périodes d'étude et des diplômés à l'intérieur de la Communauté. Il y a là indubitablement, chacun le sait, des difficultés techniques et juridiques à surmonter, qui ne sont pas minces.

Vous comprendrez, dès lors, notre perplexité, voire notre inquiétude, en constatant qu'à l'intérieur même de la Belgique, le système d'équivalence ne sera plus ce qu'il était pour toute une série de niveaux d'étude.

Vous avez répondu aux questions posées à cet égard en commission; le rapport en fait foi. Il apparaît effectivement qu'en ce qui concerne les diplômes de candidature en particulier, le système des équivalences ne sera plus automatique. Cela est regrettable, d'autant plus qu'au moment où l'Europe poursuit des objectifs parfaitement louables mais extrêmement difficiles à mettre en action, notre petit pays va s'ingénier à compliquer la situation interne.

C'est la raison pour laquelle je plaide pour que le gouvernement introduise dans les dispositions transitoires une disposition qui retarde temporairement l'application d'une partie de l'article 59bis, celle qui traite des équivalences — j'ai d'ailleurs déposé un amendement en ce sens — en attendant que les Communautés aient eu l'occasion, par décret, de régler, dans le cadre de la coopération instaurée entre elles, ce problème.

J'ai le sentiment, en effet, que si cette disposition transitoire n'est pas inscrite, le législateur de la Communauté flamande, comme celui de la Communauté française, ne pensera guère, dans les années qui viennent, à régler ce problème.

Dans l'immédiat, il n'y a peut-être pas urgence. En effet, en raison du nombre considérable de règlements, d'arrêts, etc., qu'on va devoir modifier, je suis convaincu que, dans les deux ou trois années qui viennent, les lois en vigueur aujourd'hui resteront d'application. Toutefois, au fil du temps, on assistera de plus en plus à des différenciations entre le nord et le sud.

Voilà pourquoi je plaide pour la prudence. Je demande qu'on instaure des garde-fous qui obligent les Communautés — si elles veulent bénéficier d'une totale indépendance dans l'organisation des études — à régler préalablement entre elles cette question extrêmement difficile du point de vue juridique, de l'équivalence des diplômés qui ne sont pas concernés aujourd'hui par l'article 59bis. (*Applaudissements.*)

De Voorzitter. — Het woord is aan de heer Dierickx.

De heer Dierickx. — Mijnheer de Voorzitter, ik heb met veel aandacht geluisterd naar wat de heer Hasquin heeft gezegd. Een gedeelte van mijn korte uiteenzetting gaat diezelfde richting uit.

Heren ministers, in verband met artikel 59bis stel ik een korte vraag met betrekking tot het pensioenstelsel en een lange vraag in verband met onze relatie tot de Europese Gemeenschap.

Hoe komt men ertoe het pensioenstelsel nationaal te houden en volkomen los te koppelen van de communautaire loonpolitiek? Deze vraag is niet uit de lucht gegrepen, maar is gerezen in het milieu van de vakbonden. Wat gebeurt er indien een gemeenschap toelaat dat leerkrachten, met het oog op het bekomen van een zo hoog mogelijk pensioen, in de loop van het zesde jaar vóór hun pensioengerechtigde leeftijd, systematisch

worden bevorderd? In de commissie hebben wij op deze vraag geen antwoord gekregen en daarom stel ik ze opnieuw. Er wordt gevreesd dat in het ene of het andere landsdeel opzettelijk, door nalatigheid of slordigheid, situaties ontstaan waardoor de pensioenlast voor rekening van de nationale gemeenschap artificieel wordt opgedreven. Dit kan, onder andere, door op het gepaste moment een leraar te bevorderen, zodat hij in de laatste vijf jaar van zijn loopbaan terechtkomt in een looncategorie die hem later een hoger pensioen oplevert.

Dit is mijn eerste vraag.

Hier volgen de twee andere vragen.

Verandert artikel 59bis iets aan de relatie tussen de Europese Gemeenschap en de twee Belgische gemeenschappen? In dit artikel wordt immers gesproken over het, weliswaar beperkte, verdragsrecht van de gemeenschappen. Zal na de goedkeuring van het gewijzigde artikel 59bis iets veranderen aan het statuut van de Europese richtlijnen in Vlaanderen en Wallonië?

De heer Van den Bossche, staatssecretaris voor Onderwijs, toegevoegd aan de minister van Onderwijs W. Claes. — Mijnheer Dierickx, ik zal u al een antwoord geven, zodat u zich niet nodeloos moet vermoeien met vragen stellen.

Het verdragsrecht dat wordt toegekend aan de gemeenschappen heeft geen rechtstreeks effect op de Europese Gemeenschap. De verdragen die ten grondslag liggen aan de Europese Gemeenschap zijn immers gesloten tussen nationale Staten. Behoudens een andere wijze van werken in de Europese Gemeenschap zullen ook toekomstige aanvullingen onder nationale Staten worden genegotieerd. Wat dat betreft, is er dus een status-quo. Indien een gemeenschap partners vindt in het internationale rechtsverkeer, kan zij natuurlijk vrij verdragen sluiten.

De Europese richtlijnen blijven evenwel van dezelfde aard als vroeger. Zij zijn dus bindend, in een aantal gevallen *self-executing*, ten opzichte van de nationale lid-staten van de Europese Gemeenschap. U wil natuurlijk van mij horen wat er zal gebeuren indien er ooit een rechtsgeding komt over het niet-naleven van een richtlijn door een van de Belgische gemeenschappen. In dat geval zal natuurlijk de nationale Staat worden gedagvaard. De Staat kan dan de betrokken gemeenschap dagvaarden. Ik kan niet vooraf zeggen hoe het internationaal hof hierop zal reageren.

Men kan natuurlijk ook door het opstellen van een interne wetgeving een methode uitwerken waardoor de Staat de pecuniaire gevolgen van een veroordeling kan verrekenen op de gemeenschap.

De heer Dierickx. — Dat is het klassieke antwoord op dergelijke vraag, mijnheer de staatssecretaris.

De huidige grondwetsherziening leidt niet alleen tot een verdere institutionalisering van twee nationalismeën, daar waar er overal, en vooral in de Westerse beschavingen, gestreefd wordt naar de indijking van de uitwassen van het nationalisme, maar ook tot het institutionaliseren van de soevereiniteitsidee en, meer nog, tot het beschermen ervan. België wordt als het ware een kaasstolp, waaronder twee embryonale soevereine Staten beschermd worden tegen boven-nationaal recht en boven-nationale wetgeving. De uitbreiding van het boven-nationaal recht en van de boven-nationale wetgeving, die de staatssoevereiniteit beknootten, is een ideaal voor alle democraten, voor alle pacifisten, voor alle ecologen en zelfs voor alle juristen die zich bezighouden met internationaal en boven-nationaal recht.

Internationale wetten, internationale en boven-nationale instellingen en gerechtelijke instanties dienen om, enerzijds, conflicten tussen naties te regelen — vanzelfsprekend gewelddoos — en, anderzijds, om wetten te maken in het belang van de transnationale, boven-nationale gemeenschap, in onze contreien, meer bepaald in het belang van de Europese samenleving.

Een eerste doel van dit internationaal recht en van deze boven-nationale instellingen is het regelen van conflicten. Niets daarvan is te vinden in het Belgisch federalisme. Er bestaat in ons land, dat een federatie wil worden, geen instantie om belangenconflicten tussen de gewesten en de gemeenschappen

te beslechten. Wij staan hier dus achterop ten aanzien van wat wordt nagestreefd in de Europese Gemeenschap.

Zij die voortdurend spreken over federalisme moeten weten dat wij in onze instellingen een stap achteruit doen wanneer wij bepalen dat alleen bevoegdheidsconflicten door het Arbitragehof kunnen worden geregeld en dat de belangenconflicten alleen maar het voorwerp kunnen zijn van overlegprocedures waarin nooit een instantie optreedt om de zaken te regelen.

Het is, ik herhaal het, een stap achteruit ten aanzien van het klassieke federalisme als belangenconflicten tussen deelstaten noch door een democratische instantie, noch door een rechterlijke instantie kunnen worden geregeld. Wanneer wij dit systeem in stand houden, dan worden wij lachwekkend in de ogen van andere federale Staten.

Het tweede punt van mijn uiteenzetting heeft betrekking op een ander ideaal van het internationaal recht en van de wereldrechtsorde, namelijk het maken van boven-nationale wetten in het belang van allen. De Belgische federatie maakt de Vlaamse en de Waalse gewesten en gemeenschappen onaantastbaar voor de Europese wetgeving. Richtlijnen moeten door de rechters worden nageleefd, maar de gemeenschappen kunnen door de nationale regering — staatssecretaris Van den Bossche heeft dat zoëven bevestigd — er niet worden toe gedwongen richtlijnen van de Europese Gemeenschap om te zetten in decreten. Dit betekent dat de gerechtelijke instanties er door de politieke macht, dat wil zeggen door de minister van Justitie, niet toe worden aangezet, te vervolgen indien een richtlijn niet wordt nageleefd. Daarbij komt dat de VZW's niet in rechte kunnen optreden ter behartiging van algemene belangen en zeker niet op basis van niet-gerespecteerde Europese richtlijnen.

Ik geef het voorbeeld van de fameuze Europese richtlijn van 1979 over de vogelbescherming. Deze richtlijn wordt door de Waalse en Vlaamse Gemeenschap glorieus aan de laars gelapt. België werd in 1987 om die reden veroordeeld door het Europese Hof van justitie.

België werd veroordeeld, maar kan niets ondernemen tegen de Vlaamse of de Waalse Gemeenschap. De vogelvangsters weten dit en zeggen dit ook met zoveel woorden in de commissie van de Vlaamse Raad. Ze zeggen dat ze zich van de Europese richtlijn niets aantrekken.

De heer Van den Bossche, staatssecretaris voor Onderwijs, toegevoegd aan de minister van Onderwijs W. Claes. — Mijnheer Dierickx, uw voorbeeld is lachwekkend, want als Wallonië en Vlaanderen er zich in alle onafhankelijkheid niets van aantrekken, zal de optelsom van de Vlamingen en de Walen in een nationaal Parlement hetzelfde resultaat geven. Ik maak mij geen illusies of dit nu nationale materie is of materie toegewezen aan de deelgebieden. Daar de beide deelgebieden het eens zijn om te weigeren zou het probleem in elk geval rijzen. Dus uw voorbeeld is slecht gekozen.

De heer Dierickx. — Uw antwoord is schandelijk.

De heer Van den Bossche, staatssecretaris voor Onderwijs, toegevoegd aan de minister van Onderwijs W. Claes. — Mijn antwoord is realistisch.

De heer Dierickx. — Het is een Europese richtlijn, tot stand gekomen in een boven-nationale raad van ministers waarbij de lid-staten zich moeten neerleggen en dat heeft niets te maken met de meerderheden die bestaan in Italië, in Frankrijk of in België, in de twee gemeenschappen afzonderlijk of in de twee gemeenschappen samen. Ik vraag de heer Cerexhe of de redenering van minister Van den Bossche ook maar enigermate klopt met de juridische werkelijkheid. Een richtlijn moet worden nageleefd.

De heer Van den Bossche, staatssecretaris voor Onderwijs, toegevoegd aan de minister van Onderwijs W. Claes. — Ten eerste, heb ik niet gezegd dat de richtlijn niet moet worden nageleefd en, ten tweede, heb ik gezegd dat het dezelfde mensen zijn die in het regionale Parlement en in het nationale Parlement

zitting hebben. Als zij de richtlijn niet goedkeuren in het regionaal Parlement, zullen zij dat ook niet doen in het nationaal Parlement. Dat is de politieke werkelijkheid. U moet de zaken niet verdraaien, hou de zaken intellectueel eerlijk.

De heer Dierickx. — Mijnheer Van den Boosche, u moet het arrest van het Hof van justitie eens goed lezen. Als jurist kunt u dat. Daarin staat duidelijk dat België veroordeeld wordt omdat het niet doet waartoe België zich heeft verbonden en dat heeft niets te maken met de politieke wil van de meerderheid in Parlement en Raden. Alle juridische diensten van de Europese Gemeenschap herhalen en bevestigen dat het boter aan de galg is, België te veroordelen omdat de minister van Buitenlandse Betrekkingen geen enkel gezag heeft, en de Belgische regering evenmin, om Vlaanderen ertoe te verplichten de Europese richtlijn om te zetten in een Vlaams decreet. De Vlaamse Raad kan daartoe niet worden verplicht door de nationale regering. Deze regering kan niets ondernemen tegen een onwillige gemeenschap.

Het Arbitragehof heeft evenmin de macht om decreten die niet stroken met Europese richtlijnen te vernietigen. Ik heb indertijd daarvoor een amendement ingediend in het nationale Parlement, maar dit amendement werd verworpen. Mijn conclusie is dat de Belgische federatie zich niet inschakelt in de Europese federatie.

De Belgische federatie is er in feite om de Europese federatie te boycotten.

Met deze nieuwe wetgeving wordt er niet alleen een verdragsrecht toegekend aan de gemeenschappen om verdragen te sluiten met andere Staten of misschien met andere deelstaten, maar de gemeenschappen krijgen ook het recht om verdragen te sluiten met de andere gemeenschap. In de Europese Gemeenschap worden richtlijnen en verordeningen uitgevaardigd en beschikkingen genomen. Maar een verdrag tussen Staten, bijvoorbeeld Frankrijk en Duitsland, wordt de dag van vandaag door iedereen als een anachronisme beschouwd. Voor sommigen betekent een verdrag tussen Vlaanderen en Wallonië in het kader van de Belgische federatie een vooruitgang en een oplossing. Voor mij is dit een uitholling van de democratie, omdat een overlegorgaan tussen een soevereine Staat en bijna soevereine Staten of deelstaten in genen dele te vergelijken is met een open Parlement.

Wanneer beslissingen worden getroffen met legale kracht tussen de vertegenwoordigers van de Executieven in geheime vergaderingen, dan kan de rechtstreekse democratie daar niet in tussenbeide komen, noch door het interpellatie-, noch door het amendementsrecht. Dan is de pers daar niet bij betrokken. En het overlegorgaan als dusdanig kan nooit door de democratie ten val worden gebracht. Het is hypocriet te beweren dat het vervangen van een democratische relatie onder de Belgen door een diplomatieke relatie tussen Executieven, een stap in de goede richting is. Ik noem dat uitholling van de democratie.

Ten slotte betreurt ik dat vertegenwoordigers van bepaalde partijen die zo doordrongen zijn van de democratische ideeën, die zo vertrouwd zijn met wat ik noem het politieke denken van de Verlichting, deze wijzigingen van de Grondwet kritiekloos, zonder verontwaardiging en zonder een woord van protest ondergaan. Ik denk dan vooral aan Serge Moureaux die er zeker niet kan van worden verdacht, niet vertrouwd te zijn met het Franse staatkundig denken.

M. le Président. — La parole est à M. Taminiaux.

M. Taminiaux. — Monsieur le Président, en commission, la discussion de l'article 59bis, paragraphe 2, a soulevé quelques réflexions qui m'ont interpellé. C'est pourquoi il m'a semblé utile d'intervenir, aujourd'hui, dans le débat et de vous livrer les résultats de ma modeste analyse.

Je m'attacherai plus particulièrement au contenu de la proposition dans son aspect qui vise à maintenir dans les compétences nationales la fixation des conditions minimales relatives à la délivrance des diplômes.

Peut-être est-il bon de rappeler que je suis déjà intervenu à cette tribune, et à celle de la Communauté française, bien

avant qu'il soit question d'une réforme institutionnelle afin de soumettre mes préoccupations quant à l'harmonisation des titres dans l'enseignement. C'est donc tout naturellement dans la lignée de cette sensibilité que je m'exprimerai aujourd'hui.

Je crois avant tout qu'il faut se réjouir de voir la Constitution inscrire le principe de l'équivalence des diplômes dans le contexte de la communautarisation.

Comme le spécifie d'ailleurs très bien la note explicative, il serait illogique « qu'au sein de l'Etat fédéral belge, l'équivalence des diplômes, délivrés actuellement dans l'un ou l'autre des régimes linguistiques, soit mise en cause ».

Que l'Etat fédéral reste compétent pour fixer ces conditions minimales me paraît donc essentiel pour préserver non seulement la qualité des titres mais aussi l'accès des récipiendaires aux différents niveaux d'enseignement.

Bien sûr, et chacun d'ailleurs le répète, l'équivalence des diplômes et des certificats de fin d'études deviendra, de plus en plus, une compétence des Communautés européennes.

A ce sujet, il faut d'ailleurs remarquer que le train se met en marche. En guise de témoignage, je me permettrai de vous communiquer un extrait d'un article de Dominique Demain dans *L'Echo de la Bourse* du 17 mai 1988. Le titre à lui seul est révélateur : « Libération des capitaux et reconnaissance des diplômes : des pas en avant ». Voici le texte : « Dans l'autre domaine que la libération des capitaux où l'Allemagne occidentale, présidente en exercice du Conseil des ministres, voulait obtenir des résultats décisifs avant la fin juin, à savoir la reconnaissance mutuelle des diplômes, un pas significatif a été accompli à la dernière réunion des ministres chargés spécialement de préparer 1992 : un accord de principe a été atteint, selon lequel un diplôme attribué dans un pays de la Communauté sera valable dans tous les autres pays de la Communauté, moyennant le passage d'un test ou d'un stage.

Les modalités pratiques restent à mettre au point. »

Je suis évidemment bien conscient qu'il ne s'agit que d'une décision de principe mais j'estime que c'est pourtant un pas nécessaire et fondamental qu'il fallait franchir pour que des applications pratiques puissent en découler. Je considère donc que la proposition de révision constitutionnelle ne pourrait aller plus loin. La tâche de l'Europe — M. Hasquin en a parlé tout à l'heure — sera certes bien plus ardue et complexe que celle de la Belgique puisque, chez nous, le point de départ est le régime, déjà d'application, d'une attestation unique.

Quoi qu'il en soit, la voie des concertations va devoir s'ouvrir aux responsables de l'enseignement des différents pays concernés.

A ce niveau, je ne crois pas me tromper en soulignant que la proposition du gouvernement, laissant au « national » le soin de régler l'équivalence des diplômes, constitue une première garantie quant à la défense de la place qui reviendra à nos élèves et à nos étudiants dans l'espace européen qui couvrira l'éducation, la formation et l'enseignement.

On me dira peut-être qu'il ne s'agit que de conditions minimales. Mais n'est-ce pas la seule procédure possible et réaliste en ce domaine ?

D'ailleurs, selon moi, l'Europe devra agir de façon similaire pour mettre au point le règlement de ce difficile problème.

En ce qui nous concerne, nous faisons remarquer qu'au moment présent, nous ne pouvons faire qu'une seule chose : nous référer à ce qui existe actuellement.

Et je suis persuadé, en plus, que l'obligation de consultations et de négociations pour créer cet enseignement européen amènera nos représentants, nos spécialistes, à montrer d'abord un front uni pour le respect de nos titres et, ensuite, à être à l'écoute de ce qui se réalise dans d'autres pays. Ce sera l'occasion d'enrichir nos conceptions par celles de nos partenaires. Rien n'empêchera d'en tenir compte et de prolonger cet éclairage nouveau par des mesures concrètes.

Dans un autre ordre d'idées, laisser à l'Etat le soin de déterminer la durée minimale globale des études, me paraît une notion

fondamentale lorsqu'elle peut contribuer à délivrer un diplôme de même valeur, quel que soit le type d'enseignement dispensé.

L'application de ce principe est ressentie, pour moi, comme un progrès vers l'harmonisation des titres car elle pourra reconnaître entre autres, de façon équivalente, moyennant le respect de certaines conditions, l'enseignement de promotion sociale, l'enseignement de plein exercice, l'enseignement modulaire et l'enseignement à temps partiel.

Il faut bien avouer que ce n'est malheureusement pas le cas actuellement. Pour ceux qui sont soucieux de justice, une tâche exaltante les attend : La prise en considération réelle et effective des efforts des élèves dans le type d'enseignement qu'ils ont reçu selon leurs aptitudes et leurs aspirations et selon l'éventail des possibilités locales et régionales.

Je suis convaincu aussi que l'esprit créateur trouvera un remarquable terrain d'expression. Des portes s'ouvrent, toutes grandes, aux trois niveaux concernés : l'Europe, le pays, les Communautés. Elle ne demandent qu'à être franchies par tous les responsables qui veulent bâtir.

Je perçois, pour ma part, que les conditions minimales laisseront à nos concepteurs une marge de manœuvre certaine pour que les réalités communautaires soient rencontrées de manière plus adéquate et que les besoins spécifiques soulevés par les milieux socio-économiques soient mieux satisfaits.

Il ne faut pas perdre de vue que même les profils professionnels ne sont pas uniformes en Europe, compte tenu des systèmes sociaux et économiques. Et puis, dans un souci de cohérence, une offre d'emploi suffisante ne devrait-elle pas répondre à la formation professionnelle ? Mais c'est une autre histoire !

Plus que de nuances, on peut parler de différences.

Mais n'est-ce pas l'occasion de se mettre à l'ouvrage pour opérer des rapprochements ?

Il en est sans doute qui craignent des distanciations et redoutent la naissance d'un handicap pour la libre circulation des élèves.

Moi, cet espace de liberté ne m'effraie pas !

Au contraire, je considère que le contexte ainsi créé place chaque Communauté devant ses responsabilités.

*M. Toussaint, premier vice-président,
prend la présidence de l'assemblée*

Chacune devra les assumer avec le souci d'une authenticité culturelle et économique qui n'interdit certes pas la fixation de conditions minimales.

Quelle est la Communauté qui ne saisira pas cette opportunité de « promotionner » ses propres originalités en respectant une base commune ?

Il arrivera sans doute que nos Communautés soient parfois placées en position concurrentielle.

Mais n'est-ce pas alors qu'elles devront prouver leur volonté et leur aptitude à mettre à la disposition de notre jeunesse des instruments de qualité pour son épanouissement et son intégration dans les différents aspects de la vie de nos sociétés modernes ?

Complémentairement à cette démarche, pourrait-on imaginer qu'une Communauté ne comprenne pas qu'elle n'a aucun intérêt à se replier sur elle-même ?

Comme le stipule d'ailleurs la note explicative, « certaines matières pourront utilement faire l'objet d'une concertation et d'une coopération entre les trois Communautés, comme le prévoit la Constitution ».

Des conventions pourront être conclues. On ne peut donc pas négliger le caractère positif de ces dispositions.

Les Communautés devront exercer pleinement leurs nouvelles prérogatives. Et, revenant à la problématique de l'équivalence, je dirai tout de suite qu'elles auront d'ailleurs, comme on le dit communément, à balayer devant leur porte.

Dois-je rappeler ce que j'ai déjà souligné? La diversité des pouvoirs organisateurs d'enseignement et des formations dispensées obligeront les responsables de l'enseignement communautaire à procéder, pour les institutions qu'ils organisent ou subventionnent, à la mise en place d'une politique d'harmonisation des titres.

Certaines formations sont déjà communautarisées. D'autres vont l'être. Il ne faudrait pas que les étudiants continuent à être pénalisés parce que la certification qui leur a été décernée n'est pas reconnue, par exemple, par le SPR et par l'ONEM.

Un vaste travail devra être mis en chantier. Nous aurons l'occasion d'y revenir car la communautarisation fournira — je le pense sincèrement — un meilleur terrain pour mieux cerner et mieux régler ce problème.

En conclusion, sans exclure la nécessaire vigilance, j'avouerai que c'est un sentiment de confiance, mais de confiance active, qui m'habite.

D'abord, parce que cette communautarisation, je l'enregistre comme un rapprochement des autorités de l'enseignement vers le jeune citoyen qui, demain, devra, à son tour, prendre en charge le devenir de sa région.

Ensuite, car la communautarisation représente, à mes yeux, un incitant puissant pour la défense des valeurs spécifiques à l'intérieur d'une Europe qui se crée.

Responsabilité, authenticité, ouverture, sont pour moi, les maîtres mots qui surgissent, en filigrane, dans la révision constitutionnelle qui communautarise l'enseignement.

Que notre dynamisme, notre clairvoyance, notre détermination cimentent donc ce monde nouveau qui est là, tout près, à notre portée. (*Applaudissements.*)

De Voorzitter. — Het woord is aan de heer Noerens.

De heer Noerens. — Mijnheer de Voorzitter, sedert de splitsing van het departement van Nationale Opvoeding en Cultuur in 1969 zijn het onderwijsbeleid en de onderwijsreglementering geleidelijk uiteengegroeid en kunnen talrijke voorbeelden worden aangehaald van eigen interpretatie van wetten en reglementen.

Sedert jaren kennen wij twee verschillende administraties die slechts uitzonderlijk overleg plegen en worden wij geconfronteerd met onderwijsstructuren, die in de praktijk zeer uiteenlopend zijn. In deze omstandigheden kunnen vele vragen worden gesteld over de gelijkwaardigheid van de diploma's en de toekomst ziet er, op basis van de regeringsvoorstellen, niet rooskleuriger uit voor de mobiliteit van de afgestudeerden tussen gemeenschappen en gewesten. Toen de Grondwetgever in artikel 59bis, paragraaf 2, 2° bepaalde dat « de Gemeenschapsraden, ieder wat hen betreft, bij decreet het onderwijs regelen, met uitsluiting van al wat betrekking heeft op de schoolvrede, de leerplicht, de onderwijsstructuren, de diploma's, de toelagen, de wedden en de schoolbevolkingsnormen », werd expliciet aangetoond dat de grondwetgever niet kon beslissen, het onderwijs geheel in handen te geven van respectievelijk de Vlamingen en de francofonen.

In tegenstelling met de culturele aangelegenheden werd voor het onderwijs geen interpretatieruimte gegeven, aangezien de Grondwet tot op dit ogenblik duidelijk bepaalt dat het onderwijs niet in de culturele aangelegenheden wordt opgenomen.

Niet langer kan worden voorbijgegaan aan de politieke druk uitgeoefend door alle Vlaamse partijen, met inbegrip van de PVV, uitgaande van het inzicht dat onderwijs zeer nauw verbonden is met de eigenheid van het volk en dat de Gemeenschappen algeheel zelfbeschikkingsrecht moet worden toegekend. Het slechts met mondjesmaat overhevelen van sommige onderwijsbevoegdheden naar de Gemeenschappen is de bevestiging van het sterk wantrouwen vanwege de grondwetgever ten opzichte van een verregaande communautarisering, een wantrouwen dat stoelt op ideologische tegenstellingen tussen gelovigen en vrijzinnigen. Hier achten wij het nuttig te herinneren aan uitspraken van PSC-voorzitter Deprez, die aan duidelijkheid niets te wensen overlaten.

In verkiezingstaal kwam het hierop neer: « De communautarisering van het onderwijs betekent geld voor de Vlamingen en macht voor de Waalse socialisten. » De grondwetswijziging is slechts mogelijk met een tweederdemeerderheid en een meerderheid in elke taalgroep.

De PVV gaat akkoord met de wijziging van artikel 59bis, paragraaf 2, 2°, omdat dan geen twijfel meer zal bestaan over de respectievelijke bevoegdheden. Wat zullen echter de gevolgen zijn van de regeringsvoorstellen tot inschrijving in de Grondwet van bepalingen omtrent leerplicht, minimale vereisten voor diploma's en de pensioenregeling?

Wat zijn de gevolgen van de overdracht aan de Gemeenschappen en de Gewesten van de overblijvende bepalingen van het huidige artikel 59bis, paragraaf 2, 2°.

Uit de uiteenzetting van de Vice-Eerste minister en minister van Verkeerswezen en Institutionele Hervormingen in verband met de onderwijsvrijheid en de onderwijsgelijkheid citeer ik: « De vele en ruime uitzonderingen die op de onderwijsbevoegdheid van de Gemeenschappen in 1970 en 1980 door artikel 59bis van de Grondwet werden gesteld, werden nagenoeg volledig gewettigd door de bezorgdheid om de schoolvrede, zoals ingeschreven in het Schoolpact en verzekerd door de Schoolpactcommissie, te waarborgen.

In het licht van de verdere communautarisering van het onderwijs mag deze bezorgdheid niet vervagen. De principes van het Schoolpact moeten daarom, zoals de communautarisering van het onderwijs, grondwettelijk worden gewaarborgd. Aangezien reeds enkele van deze principes in artikel 17 van de Grondwet zijn ingeschreven, is het aangewezen dat artikel met de principes van het Schoolpact verder aan te vullen. »

De vraag rijst hierbij of de Schoolpactcommissie, die de hoeder is van de schoolvrede, bij een dergelijke ingrijpende wijziging geen bijzondere taak moet worden toegewezen. Het komt de Schoolpactcommissie toe zich te bezinnen over de vraag welke principes van de Schoolpactwet in de Grondwet moeten worden opgenomen en hoe ze moeten worden geformuleerd. Ze moet erover waken dat de andere principes, voor zover nodig, gevrijwaard blijven.

Ze moet de criteria voor het omzetten van deze principes in de praktijk bekijken. Zolang de Schoolpactwet bestaat moet de Schoolpactcommissie haar taak vervullen. Daarom zou het nuttig zijn dat de Schoolpactcommissie op dit cruciale ogenblik, waarop de schoolvrede opnieuw wordt gedefinieerd, zou samen komen. Daarbij zouden de leden zich moeten losmaken, zoals initieel bedoeld was, van elke partijpolitieke achtergrond.

Wat zal er gebeuren met de volgende bepalingen die in de Schoolpactwet voorkomen? Zullen ze gewoon worden geïntegreerd in een nieuwe wetgeving? Zullen ze worden aangepast? Ik citeer:

— De begrippen officieel en vrij, die onder meer belangrijk zijn bij het toepassen van de schoolnormen, de samenstelling van commissies;

— Onder welke voorwaarden geldt de plicht van de overheid om scholen op te richten?

— De oprichting van scholengemeenschappen;

— De planificatiecommissie;

— Het leerlingenvervoer;

— Het overleg bij fundamentele onderwijshervormingen;

— Het statuut van het personeel van het gesubsidieerd onderwijs;

— De homologatie;

— Het verbod van laakbare praktijken;

— De paritaire comités.

Wellicht zal men antwoorden dat al deze aspecten gewoon zullen worden overgenomen. Deze opsomming wijst echter op het groot aantal Schoolpactmateries die nog moeten worden bestudeerd.

De oorspronkelijke opdracht van de Schoolpactcommissie was er een van toezicht op het behoud van de schoolvrede.

Nu wordt er geen verdere aandacht meer besteed aan de opdracht en de werking van de Schoolpactcommissie. Haar leden, van wie men objectieve en wijze woorden zou mogen verwachten, worden niet geconsulteerd voor deze ingrijpende wijziging van de Grondwet, niettegenstaande het verzoek van twee partijvoorzitters.

Hoe wordt hierdoor de democratie gediend?

Hoe wordt hierdoor de consensusregel weggeveegd?

Een eerste punt dat verdwijnt uit artikel 59bis betreft de toelagen, wedden en schoolbevolkingsnormen.

Hier treden de financieringsproblemen op de voorgrond. Normen, toelagen en wedden komen onder de verantwoordelijkheid van de gemeenschappen en gewesten, zodat de verschillen vanzelfsprekend worden en de concurrentie om sinterklaaspolitiek te voeren groter en groter wordt.

Ook de schoolvrede — voor mijn partij een zeer gevoelig onderwerp — wordt uit artikel 59bis gelicht. De schoolvrede wordt veelal beschouwd als de noodzakelijke hoeksteen in het typisch Belgisch vergelijk. Immers, op die manier zijn de twee grote levensbeschouwingen in het land gedurende dertig jaar min of meer op serene wijze in evenwicht gebleven. Het overwicht van de katholieke levensbeschouwing in Vlaanderen werd als het ware gecompenseerd door een levensbeschouwelijk overwicht van de vrijzinnigen in Wallonië, een levensbeschouwelijke interactie dus.

Men moet dus terecht de vraag stellen of de voorgestelde herziening van artikel 59bis van die aard is dat geen of toch zo weinig mogelijk onderwijsproblemen worden gecreëerd, opdat de verhouding onder de onderwijsnetten en de schoolvrede niet worden verstoord.

In hoeverre zijn in artikel 17 van de Grondwet op te nemen waarborgen tot instandhouding van de schoolvrede al dan niet sluitend? Is de afdwingbaarheid voor het tot grondwettelijk hof omgevormd Arbitragehof, intellectueel en financieel haalbaar voor elke burger?

Tijdens deze uiteenzetting beperk ik mij tot de bespreking van letter A van artikel 59bis, paragraaf 2, eerste lid, 2°: de voorgestelde nationaal te blijven bevoegdheden in een geregionaliseerd onderwijs, namelijk, ten eerste, de bepaling van het begin en het einde van de leerplicht; ten tweede, de minimale voorwaarden voor het uitreiken van de diploma's en, ten derde, het pensioenstelsel.

Behoudens de uitzonderingen bepaald in artikel 59bis, paragraaf 2, van onze Grondwet had men ervan kunnen uitgaan dat het onderwijs gecommunautariseerd was. Evenwel, de beperkingen door de zogenaamde residuele bevoegdheid inzake onderwijs waren zo verregaand, dat de bevoegdheidsoverdracht naar de Gemeenschappen sterk was uitgehold.

De voorgestelde herziening van het grondwetsartikel 59bis zet een belangrijke stap in de richting van de regionalisering van de onderwijsstructuren en de onderwijsfinanciering.

In de eerste plaats wordt voorgesteld, het begin en het einde van de leerplicht nationaal te bepalen. Hierbij rijst de vraag waarom het begin van de leerplicht hier werd behouden als een nationale bevoegdheid? Zou het niet eerder tot de pedagogische vrijheid van elke Gemeenschap moeten behoren, de leerplicht eventueel te vervroegen indien een pedagogisch initiatief dat zou vereisen.

Daarenboven is de argumentatie van de regering om het begin en het einde van de leerplicht nationaal te bepalen in de eerste plaats ingegeven door een nieuwe bepaling bij artikel 17: «De toegang tot het onderwijs is kosteloos tot het einde van de leerplicht.»

Dit lijkt mij reeds een goede reden om ons amendement om het «begin van de leerplicht» als nationale bevoegdheid te schrappen, volmondig te aanvaarden. Het nieuwe artikel 17 zou immers bepalen dat de toegang tot het onderwijs kosteloos is «tot het einde van de leerplicht».

Een ander belangrijk element waaraan niet voldoende aandacht werd besteed is de derde resolutie van het Schoolpact, waarvan de eerste twee paragrafen luiden: «In de rijks- en door

de Staat gesubsidieerde onderwijsinrichtingen zal het kleuter-, lager en secundair onderwijs kosteloos zijn. Deze kosteloosheid betekent de afschaffing van een rechtstreeks of onrechtstreeks schoolgeld. Voor het kleuter- en lager onderwijs, daarbij de vierde graad, impliceert deze kosteloosheid het kosteloos verstrekken van leerboeken en schoolbenodigdheden.» Met andere woorden, de in het Schoolpact vervatte resolutie inzake kosteloosheid heeft betrekking op zekere «niveaus» in het onderwijs, ongeacht de leeftijd. De door de regering voorgestelde bepaling van «begin en einde van de leerplicht» slaat eerder op een welbepaalde leeftijd dan op een onderwijsniveau. Zoals ik trouwens in de commissievergaderingen zegde, blijft de vraag in hoeverre de kosteloosheid van onderwijs gewaarborgd blijft voor leerlingen die, binnen hetzelfde onderwijsniveau, jonger of ouder zijn dan het vooropgezette begin of einde van de leerplicht.

Alleen reeds het feit dat de beschikkingen van de derde resolutie van het Schoolpact inzake kosteloosheid van het kleuter-, lager en secundair onderwijs op de helling worden gezet, is voor mijn fractie onaanvaardbaar. Het zal de schoolvrede in onze Gemeenschappen niet bestendigen.

De minimumvoorwaarden voor het uitreiken van diploma's blijven een nationale bevoegdheid.

Als ik de besprekingen in de Senaatscommissie in één woord mag samenvatten — trouwens voor iemand die de besprekingen niet heeft gevolgd volstaat verticaal doorlezen — zijn drie woorden genoeg: Onduidelijkheid is troef. Dit geldt ook voor de interpretatieve verduidelijkingen van de verklarende nota van de regering.

Ik geef een typerend voorbeeld.

Tijdens de besprekingen werd meermaals verduidelijking gevraagd over het begrip «eindgetuigschrift». De vraag rees of de wetgever uitsluitend bevoegd zou zijn voor het vaststellen van de minimuminhoud van het einddiploma, zodat diploma's van het tussentype, zoals kandidaturen in de rechten bijvoorbeeld, ontsnappen aan de nationale overheid, waardoor ten slotte de Gemeenschappen hierin beslissingsrecht krijgen.

Meermaals heeft de staatssecretaris voor Onderwijs bevestigd dat de kandidatuurdiploma's niet kunnen worden beschouwd als einddiploma's. Zelfs wanneer werd gesteld dat een kandidatuurdiploma een diploma is in de ware zin van het woord, vermits het onderworpen wordt aan homologatie en onder de toepassing valt van wat in de tekst de «minimale voorwaarden voor de uitreiking ervan» wordt genoemd, heeft de staatssecretaris voor Onderwijs dit betwist. Hij bevestigde nogmaals dat het hier gaat om einddiploma's, net zoals het gaat om einddiploma's van het secundair onderwijs.

Dat betekent dat elke Gemeenschap aan het lessenpakket van de kandidaturen een andere inhoud kan geven.

Dit standpunt van de regering druist regelrecht in tegen de zienswijze van de heer Georges Monard, secretaris-generaal van het ministerie van Onderwijs, die in een bijdrage in het boek *Zeven knelpunten na zeven jaar staatsvorming*, met een editoriaal van de professoren Alen en Suetens, een bijdrage schreef over «De overdracht van de onderwijsbevoegdheid naar de Gemeenschappen». Secretaris-generaal Monard stelde dat «de minimale voorwaarden voor het behalen van diploma's Europees moeten geharmoniseerd worden. In afwachting dat dit streven ten volle werkelijkheid wordt, zou het fout zijn, in België zelf de automatische gelijkwaardigheid van diploma's op de helling te zetten. Dit impliceert dat nationaal vastgelegd worden:

a) de grote indelingen van het onderwijs en de diploma's en getuigschriften die zij afleveren;

b) de minimumduur die aan elke van deze onderverdelingen moet besteed worden;

c) de bepalingen van de toelatingsvoorwaarden».

Keren we even terug naar de eerste nationale vastlegging, door de heer Monard vastgesteld, namelijk «de grote indelingen van het onderwijs en de diploma's en getuigschriften die zij afleveren». Noteer onmiddellijk dat de secretaris-generaal nooit

spreekt van einddiploma's doch enkel van diploma's en getuigschriften.

Noteer daarbij dat de heer Monard onder grote indelingen verstaat: lager onderwijs, secundair onderwijs, hoger onderwijs van het korte type, hoger onderwijs van het lange type, eerste en tweede cyclus, en universitair onderwijs, eerste, tweede en derde cyclus, met inbegrip dus van de kandidatuurdiploma's.

De regering en de onderwijssector, bij monde van zijn secretaris-generaal praten « naast elkaar » of zijn het, op zijn zachtst uitgedrukt, grondig met elkaar oneens. De gevolgen zijn niet te schatten.

De heer Van den Bossche, staatssecretaris voor Onderwijs, toegevoegd aan de minister van Onderwijs W. Claes. — Ik moet toch even detailleren.

De secretaris-generaal schrijft in totale intellectuele vrijheid en bindt alleen zichzelf. Aangezien hij secretaris-generaal is, is het logisch dat dit wordt vermeld. Hij schrijft niet namens het departement. Dat weet u net zo goed als ik.

Wat hij schrijft is uitermate interessant want hij is een bevoegd, bekwaam en verstandig man. Zijn mening interesseert mij bijgevolg maar men mag er geen politieke gevolgen aan vastknopen.

Het zou de secretaris-generaal *à la limite* vrijstaan, na zijn arbeidsuren, pamfletten tegen de minister te schrijven en rond te delen.

De heer Noerens. — Dank u voor uw toelichting, mijnheer de staatssecretaris. Ik was ervan op de hoogte, maar ik wilde uw aandacht vestigen op wat de secretaris-generaal, die onlangs is benoemd, over de onderwijsproblemen schrijft. Het is nuttig dat u daarvan op de hoogte bent.

De heer Van den Bossche, staatssecretaris voor Onderwijs, toegevoegd aan de minister van Onderwijs W. Claes. — Ik ben ervan op de hoogte.

De heer Noerens. — De regering vraagt ons vandaag de regionalisering van het onderwijs met een dubbele meerderheid te vergrendelen, doch zij is niet in staat een concrete inhoud te geven aan wat zij laat vergrendelen. De regering en secretaris-generaal Monard spreken elkaar tegen. Het is triest te moeten constateren dat de regering bij de bevoegdheidsoverdracht ondoordacht is te werk gegaan waardoor niet alleen ons onderwijssysteem politiek slechter wordt, doch tevens de kwaliteit van het onderwijs en, als dusdanig, ook de toekomst van onze jeugd.

Tenslotte moet ik het nog even hebben over het pensioenstelsel. Tijdens de commissiebesprekingen heeft de minister van Institutionele Hervormingen meermaals verklaard « dat er een onderscheid moet worden gemaakt tussen het statuut van ambtenaar en dit van onderwijzend personeel. Wat het pensioen van een ambtenaar betreft, dit wordt gelijkgesteld met een uitgestelde wedde en derhalve zijn de Gemeenschappen hiervoor bevoegd ».

De minister stelde verder dat « wat het onderwijzend personeel betreft, er een afzonderlijk stelsel bestaat; dit heeft tot gevolg, in het bijzonder gelet op het feit dat de sociale zekerheid nationaal blijft, dat het pensioenstelsel van dit personeel nationaal dient te blijven ».

De heer Kelchtermans treedt opnieuw als voorzitter op

Ik ben de mening toegedaan dat ook hier sprake is van op zijn minst een misverstand.

Na raadpleging van de administratie van pensioenen stel ik vast dat er voor het onderwijzend personeel geen afzonderlijk stelsel is omdat er nagenoeg geen onderscheid bestaat tussen het statuut van ambtenaar en dit van het onderwijzend personeel. Er

kan hooguit worden gesproken van enig verschil met betrekking tot de leerkrachten die vóór het Schoolpact een onderwijsopdracht hadden in het vrij onderwijs en tot dan behoorden tot het gewone stelsel van de verzekerden.

Dit betekent dat het pensioen zowel van de ambtenaar als van het onderwijzend personeel voor de administratie met een uitgestelde wedde wordt gelijkgesteld en derhalve tot de bevoegdheid van de Gemeenschappen behoort.

Ik stel de regering dan ook voor, punt c van artikel 59bis, paragraaf 2, eerste lid, 2°, te schrappen en, zoals voor de ambtenaren, ook het pensioenstelsel van het onderwijzend personeel te regionaliseren.

Het nationaal houden van het pensioenstelsel voor het onderwijs heeft nog een belangrijk en voor sommigen misschien onverwacht neveneffect. Het zal een instrument van politiek opbod worden.

Het pensioen van het personeel uit de onderwijssector wordt immers tot nu toe berekend op de wedde die gedurende de laatste vijf jaar werd verdiend. De omvang van het pensioen is dus duidelijk afhankelijk van de weddeschaal en de wedde is nu precies een gemeenschapsmaterie geworden.

De Gemeenschappen zullen er dus worden toe aangespoord de loopbaan van het onderwijzend personeel zo op te bouwen, dat de laatste vijf jaar bijvoorbeeld, een ernstige loonsverhoging wordt gegeven.

Deze maatregel zal vooral een weerslag hebben op de pensioenberekening, waarvoor de nationale overheid bevoegd blijft. De financiële meeruitgaven hiervoor vallen ten volle ten laste van de staatskas.

De Gemeenschap die het onderwijzend personeel de hoogste wedden uitbetaalt, zal ook verantwoordelijk zijn voor de hoogste pensioenuitgaven van de Staat.

Anderzijds zal de Gemeenschap die een minder voordelige weddestructuur heeft opgebouwd, via het systeem van de nationale solidariteit, bijdragen tot de financiering van de meeruitgaven inzake pensioenen die door de andere gemeenschap worden veroorzaakt. Een mooier voorbeeld van een onverantwoorde aansporing tot het creëren van bijkomende lasten is moeilijk denkbaar.

Ik hoop u zeker niet aan te tonen welke van de twee gemeenschappen, de Vlaamse of de Franstalige, uiteindelijk zal worden achtergesteld.

Ik geef u nog een ander voorbeeld van de Vlaamse achterstelling op onderwijsvlak die door de regering wordt ingevoerd.

Of beter, ik geef u het voorbeeld dat mij, en waarschijnlijk u allen, door de Vereniging van Vlaamse professoren Leuven werd toegezonden.

Volgens die professoren is het feit dat de financiering van de niet-Belgische studenten ten laste blijft van de nationale begroting, er een der voornaamste oorzaken van dat de financiële achterstelling van het Vlaams universitair onderwijs blijft bestaan.

De Vereniging van Vlaamse professoren Leuven blijft eisen dat ook het bedrag dat door de Belgische Staat geïnvesteerd wordt in de universitaire opleiding van niet-Belgische studenten en vorsers evenals in projecten met het buitenland zou worden verdeeld volgens de 60 N./40 Fr.-sleutel. Zij zijn namelijk van oordeel dat de Vlaamse universiteiten evenveel recht hebben op financiële middelen voor internationale wetenschappelijke samenwerking, zowel met ontwikkelingslanden als met andere landen. Dergelijke samenwerking kan immers niet alleen gebeuren door de opleiding van studenten in de eerste en tweede cyclus, doch ook, en zelfs beter, door uitwisseling van postgraduaatstudenten en navorsers, zoals nu reeds aan onze universiteiten gebeurt.

Door de bepaling van het begin en einde van de leerplicht nationaal te houden komt voor vele leerlingen de kosteloosheid

van het onderwijs in het gedrang, wat duidelijk in tegenspraak is met de derde resolutie van het Schoolpact.

Met de nationaal te bepalen minimale voorwaarden voor het uitreiken van diploma's is de regering interpretatief in tegenspraak met de secretaris-generaal van het ministerie van Onderwijs. De regering moet in het belang van de kwaliteit van het onderwijs, maar vooral in het belang van de toekomst van onze jeugd, waarover het tenslotte gaat, dringend orde op zaken stellen.

Met het nationaal te houden pensioenstelsel van het onderwijzend personeel is de regering duidelijk in tegenspraak met de administratie van pensioenen en kan ze eigenlijk niet anders dan toegeven dat ook het pensioenstelsel van het onderwijzend personeel geregionaliseerd dient te worden.

Mijnheer de Voorzitter, om in de onderwijsterminologie te blijven, moet ik de regering voor haar huiswerk een nul geven en haar dringend verzoeken om haar huistaak opnieuw en beter te maken.

Geachte collega's van de huidige coalitie, ik hoop dat uw opvolgers over enige jaren door de huidige, verregaande compromissen niet dezelfde schaahte zullen hebben als over het verder uit elkaar groeien van de gemeenschappen inzake de afgeleverde diploma's en de pensioenregeling, waardoor de mobiliteit van de afgestudeerden tussen de gemeenschappen ten zeerste zal worden bemoeilijkt. Wij hebben nagedacht en zullen zeker stemmen tegen deze ondemocratische wijze om de toekomstige maatschappij te bepalen. Wij wensen niet beschaamd te zijn voor de toekomst, maar verder onze plicht te doen ten opzichte van de jeugd van ons land. (*Applaus.*)

De Voorzitter. — Dames en heren, ik stel voor de sprekerslijst voor de algemene beraadslaging over het voorstel tot herziening van artikel 59bis van de Grondwet te sluiten. (*Instemming.*)

Het woord is aan de heer Baert.

De heer Baert. — Mijnheer de Voorzitter, ik had mij aanvankelijk ingeschreven voor een uiteenzetting van een tiental minuten over de herziening van artikel 59bis, paragraaf 2, van de Grondwet. Ik ben echter nadien op dit artikel uitvoerig ingegaan tijdens de algemene bespreking over het geheel van de drie te herziene grondwetsartikelen. Ik ben zo vrij daar vandaag naar te verwijzen. Over één bepaald punt, namelijk de verdragsbevoegdheid, zal collega De Belder nog het woord voeren tijdens deze bespreking.

M. le Président. — La parole est à M. Poulet.

M. Poulet. — Monsieur le Président, comme ministre de la Communauté française responsable de la formation professionnelle, j'ai été terriblement impressionné par l'inadéquation de la formation d'un grand nombre de jeunes, face aux exigences de la vie professionnelle.

Loin de penser qu'il appartient à la formation professionnelle de combler cette lacune, j'ai acquis la conviction profonde que ce n'est qu'au niveau de notre enseignement qu'une solution peut et doit être trouvée d'urgence. Il m'est également apparu que la compétitivité de nos entreprises dans le futur grand marché européen se jouera presque exclusivement sur la qualité des produits et des services, d'une part, et sur la qualification des hommes, d'autre part.

C'est dans cet état d'esprit que j'ai abordé la communautarisation de l'enseignement. Le problème ne me paraît pas tellement de savoir qui s'occupera de la politique d'éducation — deux ministres de l'Education nationale au sein du gouvernement national ou deux ministres de l'Education au sein des Communautés — mais plutôt de savoir ce qu'elle sera. Il me semble que le temps que nous consacrons au transfert des compétences des uns vers les autres est du temps perdu dans la course vers une meilleure adéquation de notre enseignement aux exigences du grand marché de 1992.

Je ne suis évidemment pas de ceux qui croient que la communautarisation est un remède magique aux difficultés que nous

éprouvons à adapter nos politiques aux besoins. Comme si *baas in eigen huis* nous rendait nécessairement plus performants.

Il faut cependant être réaliste. La majorité est ce qu'elle est avec ses contraintes spécifiques. Par ailleurs et surtout, la communautarisation est liée à l'obtention d'un statut et d'un pouvoir réel pour Bruxelles en tant que région et capitale.

Seule une région-capitale forte, disposant de pouvoirs importants et autonomes en matière de ressources peut garantir le maintien de notre union. Voilà pourquoi je suis disposé à voter la communautarisation de l'enseignement.

Encore faut-il éviter qu'elle ne constitue un facteur de distanciation accru entre les habitants et surtout entre les jeunes de notre pays.

D'où une double inquiétude: voir, d'une part, la communautarisation restreindre la possibilité pour les jeunes de passer relativement facilement d'un régime linguistique à l'autre, de devenir ainsi de bons bilingues et donc de dépasser nos incompréhensions réciproques et, d'autre part, voir l'union économique et monétaire mise en péril par une scission du marché de l'emploi résultant d'une moindre interchangeabilité des produits de notre enseignement. C'est ce qui explique l'importance que j'attache à une équivalence réelle des diplômes et des certificats d'études.

Dans le débat traitant de la portée qu'il convenait de donner aux termes « conditions minimales pour la délivrance des diplômes », l'accent a été mis par les intervenants sur les diplômes de l'enseignement supérieur. C'est d'ailleurs principalement en ce domaine que se situe l'action de la Communauté européenne.

Sans minimiser l'importance des équivalences à ce niveau, j'ai personnellement mis l'accent sur les certificats d'étude de l'enseignement technique et professionnel, donnant accès au commerce, à l'administration ou à la production. J'ai acquis la conviction, après un voyage d'étude en République fédérale, que c'est dans ce domaine que notre pays est le plus mal placé. Telle est l'explication principale du nombre élevé de jeunes qui arrivent sans qualification adéquate sur le marché du travail. Il n'est dès lors pas vain, au moment où nous communautarisons l'enseignement, de nous intéresser à l'expérience allemande.

Paradoxalement, alors qu'en République fédérale l'enseignement est de la compétence des *Länder*, la formation professionnelle — du moins en entreprise — est de la compétence du gouvernement fédéral. Cette formation en entreprise concerne 55 p.c. des jeunes Allemands ayant de 15 à 18 ans.

L'explication de ce paradoxe est à la fois simple et significative. Depuis toujours, l'entreprise allemande considère que la formation professionnelle la concerne principalement. Elle y investit des sommes importantes et est, dès lors, animée par deux préoccupations.

La première, c'est la qualité et l'adaptation permanente aux besoins et aux techniques nouvelles. Puisque c'est le gouvernement fédéral qui détermine les profils professionnels qui sont à la base des contrats de formation, des examens de fin de formation et des diplômes qui en résultent, il importe que ces profils soient en permanence adaptés aux exigences de la vie économique.

C'est ce qui justifie d'ailleurs l'existence du *Bundesinstitut für Berufsbildung*, dont nous aurions intérêt à nous inspirer, où, en permanence et en collaboration avec les *Länder*, les fédérations patronales et les syndicats, les profils professionnels, les programmes de formation et les examens sont mis à jour.

La deuxième exigence de l'entreprise vise à ce que les mêmes profils professionnels soient valables pour l'ensemble de la République fédérale. Comment des entreprises qui ont des sièges d'exploitation sur l'ensemble du territoire fédéral pourraient-elles accepter une différenciation des programmes de formation qu'elles organisent elles-mêmes, d'un *Länder* à l'autre?

Les sages qui nous gouvernent répliquent immédiatement que, dans notre pays, la situation est nécessairement différente puisque nous parlons deux langues distinctes et que nos économies sont dissemblables.

Laissons rapidement tomber ce dernier argument, comme si la République fédérale ne connaissait pas aussi des différences importantes de structure économique entre, par exemple, la Basse-Saxe et la Bavière. Cela peut entraîner des besoins quantitatifs différents mais certainement pas qualitatifs.

L'argument « langue » est plus grave, car il conduit à croire qu'il faut modifier le contenu de la formation technique en fonction de la langue, comme si les matières étaient différentes en raison de la langue parlée. Bonne chance pour l'intégration européenne s'il devait en être ainsi!

Les ministres de l'Education nationale m'ont répliqué qu'actuellement déjà, sous le régime unitaire, la différenciation était en cours, les fédérations patronales négociant des adaptations différenciées des formations techniques et professionnelles avec leurs deux départements. Je dois bien confesser qu'il en est ainsi.

Ce n'est évidemment pas parce que cela se pratique qu'il s'agit d'une bonne chose et il faut bien admettre qu'un certain nombre d'initiatives prises dans notre pays, ces dernières années, se sont révélées catastrophiques.

Cela m'amène à une réflexion un peu désabusée sur notre façon de concevoir la réforme de l'Etat. Au lieu de profiter de l'occasion pour nous pencher sur un certain nombre d'évolutions en cours, au lieu de réfléchir d'une façon prospective aux orientations souhaitables, nous réalisons nos arbitrages en fonction du passé, de ce qui est acquis, des systèmes en place.

J'en viens maintenant à un nombre limité de questions concrètes qui me paraissent importantes pour sauvegarder au mieux la possibilité pour les jeunes de panacher linguistiquement leurs études et de garder un accès à l'emploi dans l'ensemble du pays.

Le concept « diplôme » couvre-t-il bien l'ensemble des certificats d'étude à finalité professionnelle? Je pense notamment aux certificats de l'enseignement secondaire inférieur technique et professionnel qui ne sont pas mentionnés dans la note explicative et qui, pour beaucoup de jeunes, sont le seul bagage pour l'accès à l'emploi.

Les équivalences retenues impliquent-elles que le titulaire d'un niveau de formation déterminé aura accès de plein droit à la formation de niveau supérieur dans l'autre Communauté, ou bien celle-ci pourra-t-elle fixer des conditions d'accès qui excluent les diplômés émanant de l'autre Communauté?

Beaucoup de professions sont régies par une réglementation d'accès à la profession, qui est de compétence nationale. Dans le cadre de ces réglementations, le diplôme requis est déterminé. Que se passe-t-il si le contenu des études, attestées par un même diplôme, est par trop différent?

Le gouvernement ne pense-t-il pas qu'une concertation systématique et permanente entre le gouvernement, les Communautés, les fédérations professionnelles, les syndicats et les réseaux de formation serait non seulement souhaitable, mais indispensable pour les formations à finalités professionnelles?

Après ces quelques réflexions sur la communautarisation de l'enseignement, je souhaiterais, pour conclure, rappeler, à propos de l'alinéa F de l'article 59bis, que nous avons eu un long débat relatif aux institutions de type culturel de la Région bruxelloise lesquelles, par leurs activités, ne relèvent pas de l'une ou de l'autre Communauté et ne comptent pas parmi ces institutions destinées à rester nationales. Je pense, en particulier, aux petits musées communaux de Bruxelles et, notamment, aux infrastructures sportives de la Région bruxelloise. Il est clair que ces institutions ne sont régies par personne.

Le ministre Dehaene en avait convenu et avait envisagé d'apporter une modification à l'article 108ter en discussion, à ce moment-là, à la Chambre, autorisant le gouvernement national à déléguer compétence, en la matière, aux groupes linguistiques du futur Conseil régional bruxellois. La modification n'a manifestement pas eu lieu.

J'avais alors suggéré au ministre la possibilité de régler ce problème, de façon plus logique peut-être, mais dans le même esprit et pour un résultat similaire: le gouvernement déposerait un amendement à l'article 59bis qui prévoirait, sous forme d'un

alinéa Fbis, une solution parallèle à celle proposée pour les matières personnalisables.

Pour ces matières, en effet, il est prévu qu'une loi à majorité spéciale désignera les autorités qui, dans la Région bruxelloise, exerceront les compétences non dévolues aux Communautés.

Le procédé est tout aussi valable en ce qui concerne ce résidu de matière culturelle qui n'est, à ce jour, régi par personne et pour lequel on pourrait convenir aussi qu'une loi, à majorité spéciale adéquate, détermine les institutions qui en auront la charge.

Je tenais à rappeler ce point parce que, au moment où nous essayons de mettre de l'ordre dans la réforme de 1980, il serait, à mon sens, peu judicieux de laisser un secteur sans solution. (Applaudissements.)

De Voorzitter. — Het woord is aan de heer Sprockeels.

De heer Sprockeels. — Mijnheer de Voorzitter, alvorens het standpunt van de PVV-fractie inzake het sluiten van verdragen in verband met de herziening van artikel 59bis uiteen te zetten, wil ik mijn verontwaardiging uiten over de wijze waarop de oppositie gisterenavond werd behandeld door de enige vertegenwoordiger van de regering in deze zaal. Was hij niet de enige en eminente vertegenwoordiger geweest, dan had ik mij er zeker niet aan gestoord dat hij zich zou hebben ontspannen met lectuur en met telefoontjes. Gedurende een belangrijke uiteenzetting waarin zeer ernstige vragen werden gesteld door een eminent lid van de oppositie, de heer Monfils, heeft de minister geen ogenblik geluisterd naar het betoog, noch het debat gevolgd.

De heer Van den Bossche, staatssecretaris voor Onderwijs, toegevoegd aan de minister van Onderwijs W. Claes. — Hoe kan u dat nu weten? De minister kan schrijven en luisteren tegelijkertijd!

De heer Sprockeels. — Ik verwijt u niets, mijnheer de staatssecretaris. Ik heb u trouwens ook niet onderbroken tijdens uw uiteenzetting.

Al wat hier gisteren is gebeurd, vond hij blijkbaar zinloos. Wij weten wel dat de minister zeer veel kan, maar hij is toch nog niet de Heilige Geest! Misprijzen voor de oppositie is onaanvaardbaar.

Ik wil de eminente vertegenwoordigers van de regering waarschuwen voor een dergelijke houding, want de bevolking en in het bijzonder de jeugd hebben zeker na wat de voorbije maanden is gebeurd, al voldoende misprijzen voor de wijze waarop in België de parlementaire democratie wordt toegepast. Men mag in die zin niet te ver gaan want er zou een dag kunnen komen waarop een brutale reactie een einde maakt aan zulk een politiek gedoe. Dat sommigen dan niet komen zeggen dat zij het niet hebben gezocht.

Als de Grondwet op juridische wijze de politieke wil uitdrukt, dan blijkt uit de hele discussie omtrent het bevoegdheidsprobleem inzake buitenlands beleid, dat de juridische interpretaties sterk worden beïnvloed door de nieuwe politieke wil die momenteel bij de meerderheid aanwezig is.

De bevoegdheid om verdragen te sluiten is sinds 1830 bepaald in artikel 68 van de Grondwet. Artikel 68, eerste lid, van de Grondwet zegt namelijk dat het de Koning is die de verdragen sluit. Wanneer men nu de Executieven hiervoor bevoegd wil maken, dan dient zonder enige twijfel artikel 68 van de Grondwet te worden gewijzigd.

Bij de bespreking van de artikelen 16 en 81 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 nam de toenmalige regering het standpunt in dat artikel 68 van de Grondwet door artikel 59bis, paragraaf 2 en 2bis, van de Grondwet werd gewijzigd en dat zulks inhield dat bij artikel 16 van de bijzondere wet aan de Gemeenschapsexecutieve de bevoegdheid werd gegeven om voor haar eigen Gemeenschap verdragen in culturele, onderwijs- en persoonsgebonden materies te sluiten.

Maar zelfs indien men artikel 68 van de Grondwet zou wijzigen, waardoor men gedeeltelijk aan onze bezwaren zou tegemoetkomen, dan zijn er nog een aantal internationaal publiekrechtelijke bezwaren tegen de toekenning van bevoegdheden op verdragrechtelijk vlak aan de Gemeenschappen.

In de nota-Tindemans, eenparig goedgekeurd door de toenmalige regering in 1983, werd dienaangaand een goed gefundeerde argumentatie opgebouwd. Ik citeer:

« 1° Men mag de regels van het internationaal recht, gebaseerd op de beginselen van soevereiniteit en de gelijkheid van de Staten niet miskennen, daar waar zij de bevoegdheid van de Koning en van zijn minister van Buitenlandse Zaken erkennen.

2° Het sluiten van verdragen is slechts een luik van het buitenlands beleid dat gecentraliseerd dient te blijven, zowel om de cohesie van de Staat te waarborgen als om tegemoet te kunnen komen aan de nood aan rechtszekerheid van derde Staten.

3° De Gemeenschappen moeten bij het sluiten van de verdragen worden « betrokken ». Die « betrokkenheid » moet op twee vlakken worden gerealiseerd: bij de onderhandelingen en bij de instemming door de raden. Dat die verdragen door de gemeenschapsregeringen bij de raden worden ingediend, is volgens de nota-Tindemans bijzaak, want dit is slechts een wijze van voorlegging van het verdrag aan de raden met het oog op hun instemming. Het is een modaliteit, en niet meer dan dat, te meer omdat de gemeenschapsregeringen die bij de onderhandelingen betrokken zijn geweest de raad kunnen voorlichten over de draagwijdte van de verbintenissen vervat in het verdrag. Wanneer het meer bepaald een multilateraal verdrag betreft, zou het volgens die nota denkbaar zijn dat, wanneer in één raad instemming verleend wordt terwijl ze in de andere geweigerd wordt, het verdrag slechts van toepassing zou zijn op het grondgebied van de Gemeenschap die het heeft goedgekeurd. Dit systeem wordt in tal van internationale overeenkomsten erkend voor Staten die geen eenvormig juridisch stelsel bezitten.

4° Deze beschouwingen gelden slechts het sluiten van verdragen. Zij beletten de Gemeenschappen niet een internationale activiteit te ontwikkelen « in hun hoedanigheid van publiekrechtelijke rechtspersonen » op voorwaarde dat de prerogatieven van de Koning worden gerespecteerd. Het is dus het tegenovergestelde van een uitsluitende bevoegdheid van de Gemeenschap inzake *treaty making power*. »

Deze nota gaat in feite in tegen de stelling die hier door de meerderheid verdedigd wordt en die zegt dat de nationale ministers geen bevoegdheid meer bezitten voor aangelegenheden die tot de bevoegdheid van de Gemeenschappen behoren zoals de internationale samenwerking inzake onderwijs, cultuur en persoonsgebonden aangelegenheden.

De heer Toussaint, eerste ondervoorzitter, treedt als voorzitter op

De nota wijst terecht naar het internationaal publiek recht om haar stelling te verdedigen: om geldig te worden gesloten vergt het internationale verdrag in de eerste plaats internationale rechtssubjecten. De Belgische Staat, net als alle andere Staten, bezit deze eigenschap. Hij alleen maakt deel uit van de gemeenschap van Staten. Hij alleen vertegenwoordigt België in die Gemeenschap. Hij alleen kan ons land verbinden met de internationale orde.

In het internationale recht immers komt de federale Staat naar voren als een unitaire Staat. Het internationale recht is enkel rechtstreeks toepasselijk op de collectiviteit in haar geheel. De niet-naleving van die grondregel zou twee bijzonder ernstige gevolgen meebrengen.

Enerzijds zou dit een schending van het soevereiniteitsprincipe van de federale Staten betekenen omdat het beperkt wordt. De buitenlandse betrekkingen zijn immers een centralisatie-instrument voor de statengroepen. Anderzijds zou het tegen het principe van de gelijkheid van de Staten indruisen, aan federale Staten een oververtegenwoordiging toe te kennen en meer bepaald in internationale organisaties.

Het standpunt om voor de Gemeenschappen een bevoegdheid te verdedigen die ze niet hebben, kan uiteraard tot impasses leiden aangezien derde Staten terecht kunnen weigeren verbintenissen aan te gaan met entiteiten die geen bevoegdheid hebben in de internationale rechtsorde.

De PVV-fractie is er wel voorstander van dat de Gemeenschapsregeringen bij de onderhandelingen betrokken worden maar de manier waarop dit moet geschieden, moet nader worden omschreven.

Naast de publiekrechtelijke bezwaren zijn er ook praktische argumenten contra. In elke federale Staat ressorteert het buitenlands beleid onder de centrale Staat, zoals ook de politiek in verband met het defensiebeleid. Maar ja, de huidige meerderheid, die aan de Volksunie ook een zoethoudertje moet geven, na al haar toegevingen op Vlaams vlak in andere dossiers, zoals de vergrendeling van de faciliteiten, wil nu een soort parallelle diplomatie institutionaliseren.

De heer Luyten. — Gelukkig zijn er nog flaminganten!

De heer Sprockeels. — Dat zal ongetwijfeld tot groteske situaties leiden waar de hele wereld de slappe lach zal aan overhouden. Aan dit versnipperingsproces dient dus een krachtig halt te worden toegeroepen, anders zal de ontbinding van het Belgisch staatsbestel binnenkort een realiteit zijn. Daarom zal de PVV-fractie deze bevoegdheidsoverdracht niet goedkeuren.

De heer Luyten. — Dan is nu het ogenblik gekomen om de Vlaamse Leeuw te zingen! (*Gelach.*)

De Voorzitter. — Het woord is aan de heer De Belder.

De heer De Belder. — Mijnheer de Voorzitter, op het ogenblik dat wij het dertig jaar oude verdrag van Rome met de Europese Akte hebben aangepast en uitgebreid en dat wij met de Europese Gemeenschap van 1992 op weg zijn naar een werkelijke Europese ruimte met alle gevolgen van dien voor ons toekomstig Europees samenlevingsmodel, zijn wij in ons land begonnen aan onze vijfde grondwetsherziening, de derde in twintig jaar.

Met zeven nieuwe artikelen hopen wij ons land en zijn instellingen klaar te maken voor de 21e eeuw. Zoals de meerderheid van de andere EEG-lid-staten schakelen wij daartoe definitief over naar een federale dimensie. In de jaren zeventig en tachtig gingen wij nog uit van een nationale Staat die eerst de culturele (1970) en later de persoonsgebonden materies (1980) overhevelde naar de Gemeenschappen en de Gewesten. Er bleven echter nog vele uitzonderingen over, wat te veel bleek te zijn voor een efficiënte werking van het overheidsestablishment. Nu is er een wetsontwerp in de maak waarin verder zal moeten worden omschreven wat de inhoud nog zal zijn van de Belgische economische en monetaire unie: al de rest behoort voortaan tot de communautaire en regionale bevoegdheden...

Mijnheer de Voorzitter, dit is geen evolutie meer, *c'est une révolution qui n'en a pas « l'air »*.

Ik zou mij in deze uiteenzetting willen beperken tot de externe bevoegdheden van de Gemeenschappen en de Gewesten en tot het voorstel van de regering om, naar aanleiding van deze grondwetsherziening en bij de behandeling van de overheveling van het onderwijs van het nationaal niveau naar dat van de Gemeenschappen, meteen uitvoering te geven aan de desbetreffende passages van de regeringsverklaring.

Met de wijziging van artikel 59bis, paragraaf 2, en artikel 59bis, paragraaf 2bis, van de Grondwet, wordt de bevoegdheid van de Gemeenschappen uitgebreid tot alle vormen van internationaal optreden in alle aangelegenheden waarvoor zij bevoegd zijn. De bevoegdheid der Gemeenschappen inzake internationale samenwerking slaat vanaf heden dus niet meer uitsluitend op de culturele en persoonsgebonden materies, maar omvat ook onderwijs. Bovendien zullen zij er voor al deze aangelegenheden ook toe bevoegd zijn verdragen te sluiten. Dit is nieuw en op dit belangrijk punt wil ik hier nader ingaan.

De nationale wetgever moet in een wet, aan te nemen met een meerderheid zoals bepaald in het laatste lid van artikel 1 van de Grondwet, deze bevoegdheden overdragen aan de Gemeenschappen, weliswaar met de beperking dat de Gemeenschappen slechts een verdrag kunnen sluiten na vooraf de nationale regering te hebben geïnformeerd. In deze wet moeten ook de uitvoeringsmodaliteiten daarvoor worden uitgewerkt.

Het heeft derhalve geen zin, zoals hier gisteravond en vanmorgen door woordvoerders van de oppositie werd gedaan, de lijst op te blazen van de praktische problemen die er ongetwijfeld nog zullen zijn vooraleer onze deelgebieden conform het internationaal publiek recht en volgens de regels der diplomatie hun nieuwe bevoegdheden behoorlijk zullen kunnen uitoefenen.

Het past ook niet paniekerig te gaan vragen of wij nu ons diplomatiek korps moeten opsplitsen, dan wel of wij Vlaamse ambassadeurs naar Charleroi of Waalse ambassadeurs naar Leuven moeten zenden, mijnheer Sprockeels.

Het past ook niet te doen alsof wij de internationale gemeenschap, de Sovjetunie, Indië en de Europese Gemeenschap inbegrepen, zullen ondersteboven gooien door hun ons Belgisch grondwettelijk systeem op te dringen. Dergelijke karikaturen zijn volgens ons *le dernier carré* rond de jakobijnse eenheidsstaat waarmede wij onze interne en externe belangen niet langer behoorlijk kunnen dienen. Let wel, dit is geen Volksunie-taal, dit is vanaf heden de taal van de meerderheid in ons land.

De regering stelt concreet voor, drie paragrafen in te voegen in artikel 59bis, paragraaf 2 en paragraaf 2bis. Het betreft de paragrafen E, C en D van het enig artikel waarover wij thans spreken, pagina 7, document 100-2/1, bijzondere zitting 1988.

Ik wil in het kort onze commentaar bij dit voorstel schetsen.

Eerst wil ik dit voorstel duidelijk plaatsen in zijn historisch perspectief, uitgaande van de artikelen in de bestaande Grondwet en in de bijzondere wet van 8 augustus 1980 die de vormen van internationale samenwerking tot nu toe organiseerden.

Ten eerste, de internationale culturele samenwerking was reeds geregeld in artikel 59bis van de Grondwet van 1970. Op grond daarvan werd de wet van 1978 — nadien 8 augustus 1980 — aangenomen, houdende organisatie van de vormen van internationale culturele samenwerking.

Ten tweede, artikel 59bis van de Grondwet van 1980 bepaalt dat de Gemeenschapsraad bij decreet de culturele aangelegenheden, het onderwijs en de internationale culturele samenwerking regelen en dat een wet, aangenomen met een bijzondere meerderheid, de culturele aangelegenheden vaststelt die op internationaal vlak door de Gemeenschapsraad kunnen worden geregeld en de vormen van deze samenwerking bepaalt. Zoals u weet bevat artikel 59bis, paragraaf 2bis, dezelfde bepalingen voor de persoonsgebonden aangelegenheden.

Ten derde, de culturele en persoonsgebonden aangelegenheden, die door een wet met een bijzondere meerderheid moesten worden vastgesteld, werden bepaald door de artikelen 4 en 5 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980. De vormen van deze samenwerking zijn geregeld in de artikelen 16 en 81 van de bijzondere wet waarin de uitdrukkingen « instemming geven » en « betrokken zijn bij » sedertdien het voorwerp hebben uitgemaakt van byzantijnse discussies. Artikel 86 bepaalt: « Het Staatshoofd blijft nochtans de enige gesprekspartner op het internationale vlak. »

Ten vierde is er artikel 68 van de Grondwet, waarin wordt bepaald dat de Koning het bevel voert over de land- en de zeemacht, de oorlog verklaart en de verdragen sluit, zowel de verdragen van bondgenootschap als de handelsverdragen. Dit artikel roept onmiddellijk het artikel 64 van de Grondwet op dat bepaalt dat geen akte van de Koning gevolgen kan hebben wanneer ze niet medeondertkend is door een minister, die daardoor alleen reeds ervoor verantwoordelijk wordt.

Dit is het arsenaal van instrumenten die ons uit het verleden werden overgeleverd. Het meest essentiële dat hieruit moet worden onthouden is, dat de interpretatie van dit instrumentarium over de bevoegdheid van de Gemeenschappen inzake internationale akkoorden aanleiding heeft gegeven, en nog steeds geeft, zoals blijkt uit voorgaande uiteenzettingen, tot twee

uiteenlopende thesissen die men het best geresumeerd aantreft in het boek *De Staatshervorming* van De Cuyper en De Bruyne.

Een eerste these steunt hoofdzakelijk op artikel 68, samen dus met artikel 64, en legt daarbij de nadruk op artikel 81 van de bijzondere wet waarin uitdrukkelijk wordt bepaald dat het Staatshoofd de enige gesprekspartner is op het internationale vlak. Zij geeft dus een zeer enge betekenis aan de termen « betrokken zijn bij » van artikel 81 en « instemming geven » van artikel 16 van de bijzondere wet.

Zij komt tot de conclusie dat de internationale rechtsbekwaamheid van de Gemeenschappen zou worden teruggebracht tot een eenvoudige vormelijke goedkeuring, door de Gemeenschapsraad, van de verdragen over de culturele en persoonsgebonden aangelegenheden die door de Executieve formeel bij de Raden worden ingediend. Initiatief nemen, voorbereiden, onderhandelen, sluiten en zelfs het effectief goedkeuren van de verdragen, zou hoofdzakelijk tot de bevoegdheid van de centrale overheid blijven behoren.

Steunend op de betrokken grondwets- en wetsartikelen, met de uitleg die eraan werd gegeven in de parlementaire bescheiden en de *Parlementaire Handelingen*, kan een veel ruimere betekenis worden gegeven aan de artikelen 16 en 81 van de bijzondere wet van 1980. Uit deze uitleg leiden sommige auteurs af dat de Gemeenschapsraden, in afwijking van artikel 68, met uitzondering van de Wetgevende Kamers, bevoegd zijn om internationale akkoorden inzake culturele en persoonsgebonden aangelegenheden goed te keuren, dat ter zake een overdracht van de bevoegdheid bestaat van de centrale overheid naar de Gemeenschappen, wat betekent dat de centrale regering hieromtrent geen bevoegdheid meer heeft en dat de centrale regering zelf het standpunt innam dat artikel 68 van de Grondwet impliciet werd gewijzigd. Deze personen komen tot de conclusie dat voor de Gemeenschappen artikel 68 impliciet is gewijzigd en dat de Gemeenschapsregering en de Gemeenschapsraad, met uitsluiting van de centrale overheid, volwaardig bevoegd zijn om internationale akkoorden over culturele en persoonsgebonden aangelegenheden aan te gaan en te sluiten.

Het huidige voorstel van de regering maakt een einde aan deze discussie door tegelijkertijd een kwantitatieve en een kwalitatieve stap voorwaarts te doen. Kwantitatief enerzijds, want alle materies waarvoor de Gemeenschappen bevoegd zijn worden gevoegd bij de internationale competentie, dit wil zeggen, voortaan ook het onderwijs naast de culturele en persoonsgebonden zaken; kwalitatief anderzijds, door alle vormen van internationaal optreden bij de bevoegdheid te rekenen, inbegrepen zoals de tekst zegt, en dus niet alleen, het recht om verdragen te sluiten.

Er is bovendien ook de vertegenwoordiging bij sommige internationale instellingen, maar dit gebeurt volgens de regeringsverklaring, buiten de Grondwet.

Tot hier heeft de Volksunie geen moeilijkheden met dit voorstel. Er zijn echter twee elementen waarover vandaag nog niet voldoende klaarheid is en waarover wij ons zo snel mogelijk wensen uit te spreken. Ten eerste, de bevoegdheid van de Gewesten om eveneens verdragen te sluiten, zoals de regeringsverklaring duidelijk bepaalt en, ten tweede, de positie van de Koning — artikel 68 — tegenover die van Gemeenschappen en Gewesten inzake buitenlandse betrekkingen.

Hoever staan wij, aan de hand van de huidige Grondwet, in verband met de bevoegdheid van het Gewest inzake internationale akkoorden? In tegenstelling tot artikel 59bis van de Grondwet waardoor de Gemeenschap ertoe bevoegd verklaard was de internationale samenwerking voor culturele en persoonsgebonden materies te regelen, is in artikel 107quater, dat handelt over de gewestelijke materies, niets bepaald over de bevoegdheid van het Gewest voor internationale samenwerking inzake gewestelijke aangelegenheden. Hadden de Gewesten dan hoegenaamd geen bevoegdheid met betrekking tot internationale samenwerking?

Uit de *Parlementaire Handelingen* over de herziening van de Grondwet van 1980 en de voorbereiding van de bijzondere wetten van augustus 1980 blijkt vooral dat er ter zake geen duidelijkheid was. Bovendien: de Raad van State aarzelde —

in zijn adviezen over het ontwerp van bijzondere gewest- en gemeenschapswet van 1 oktober 1979 eveneens tussen een gewestelijke bevoegdheid die zou neerkomen op een min of meer bindend advies, enerzijds, en een min of meer gedwongen overleg met de nationale overheid, anderzijds — te bepalen wat de fameuze betrokkenheid van de Gewesten wel kon betekenen.

Geen wonder dat de executieven zelf op zoek zijn gegaan naar een oplossing. Verwijzend naar de beleidsnota van de minister bevoegd voor buitenlandse aangelegenheden van de Vlaamse Executieve suggereerde mijn collega Frans Baert op 19 juni 1986 in de Vlaamse Raad, dat de nationale regering verdragen kon sluiten maar steeds onder voorbehoud van verzet van de Gewesten. «Onze betrokkenheid is hiermee niet volledig, maar wordt toch gegarandeerd,» zei hij.

In ieder geval heeft de Gewestraad geen bevoegdheid gekregen om zijn instemming te geven met internationale akkoorden over gewestelijke aangelegenheden, terwijl de gewestregering wel bij deze internationale akkoorden betrokken wordt. Dit brengt ons dus in een soort van surreële sfeer, te meer omdat ik persoonlijk het idee dat de Koning de regio of haar vertegenwoordigers volmacht kan geven om het land te vertegenwoordigen, nooit automatisch absurd heb gevonden, in tegenstelling tot de Raad van State die stelt dat «betrokken zijn bij» alleen zou slaan op de voorbereiding van de positie maar niet op het proces van de onderhandelingen zelf.

De regeringsverklaring bepaalt dat zowel de Gemeenschappen als de Gewesten voortaan de mogelijkheid om verdragen te sluiten zullen verwerven voor de materies waarvoor ze bevoegd zijn en mits ze de nationale overheid vooraf informeren. De regering besliste het verdragsrecht van de Gemeenschappen te splitsen van dat der Gewesten en het eerste te koppelen aan de kwestie van het onderwijs. De Volksunie heeft daarmee ingestemd en geeft er de voorkeur aan dat de verdragsbevoegdheid bij deze gelegenheid, n.a.v. de regeling van de bevoegdheden der Gemeenschappen, zou worden behandeld. Mijn partij gaat ervan uit dat de kwestie van de regionale verdragsbevoegdheid moet worden behandeld als artikel 68 wordt gewijzigd.

De intentie van de regering om ook artikel 68 tijdens de huidige legislatuur aan te passen, werd in de commissie gepreciseerd door staatssecretaris Van den Bossche die samen met de heer Baert op 2 juni 1983 over deze problematiek uitvoerig en met grote vakkennis de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken heeft geïnterpelleerd: «Het is inderdaad zo dat het vanuit technisch-juridisch standpunt aangewezen is ook artikel 68 aan te passen aan de nieuwe realiteit, des te meer daar artikel 107^{quater} niet voor herziening vatbaar is verklaard en het duidelijk in de bedoeling ligt van de regering ook belangrijke bevoegdheidspakketten over te dragen aan de Gewesten.»

By the way, zoals onder meer het afzetbeleid en exportbeleid die N.B. eveneens zullen worden geregionaliseerd!

De staatssecretaris vervolgt: «Wel kan men stellen dat de nieuw voorgestelde tekst van artikel 59bis voor een deel een impliciete wijziging inhoudt van artikel 68. De regering zal dus met betrekking tot artikel 68 een wijziging in die zin indienen.» Zoals de specialisten ben ik van mening dat niet alleen de verdragrechtelijke bevoegdheid der gewesten uitdrukkelijk moet worden opgenomen in artikel 68 maar dat tevens de bevoegdheid der Gemeenschappen uitdrukkelijk moet worden herhaald, zelfs indien ze reeds is opgenomen in artikel 59bis. Of meent de regering soms dat de gewestbevoegdheden ter zake in de herziene wet van 8 augustus 1980 kunnen worden ondergebracht? Hoe duidelijker, hoe beter. Wij rekenen erop dat dit door de huidige grondwetgever zal worden behandeld.

Wij vrezen dat bij gebrek aan een duidelijk artikel 68 niet alleen de interne discussie nutteloos voortgaat maar ook dat de Grondwet onduidelijk blijft over de externe relaties en voor de partners waarmee de verdragen worden gesloten.

In het verleden werd als argument gebruikt dat de Gemeenschappen en de Gewesten geen rechtspersonen van het volkenrecht zijn en derhalve niet het *ius tractati* bezitten. De correcte volkenrechtelijke stelling is dat de deelstaten wel het *ius tractati* bezitten voor zover het is erkend door hun Grondwet. Het

volkenrecht verwijst dus naar de Grondwet. Wat voor de Grondwet geldt, geldt voor het volkenrecht.

Ik beëindig mijn bijdrage tot dit debat door bondig vijf problemen aan te stippen die bij de uitvoering goed voor ogen moeten worden gehouden.

Ten eerste, het *ius tractati*. Artikel 3 van de conventie van Wenen van 1969 over het interstatelijk verkeer voorziet in de mogelijkheid dat federale Staten afzonderlijke verdragen sluiten op voorwaarde dat hun federale Grondwet ze daartoe de bevoegdheid geeft. Al zijn het alleen de Staten die internationale rechtspersoonlijkheid bezitten, naast de internationale organisaties, toch kan de Grondwet daarop uitzonderingen maken en een gewisse *treaty making power* toekennen. Ik refereer aan de Zwitserse Grondwet, artikel 102, en aan de Duitse Grondwet, artikel 32. Daartegenover staat de noodzaak van de volkenrechtelijke erkenning die slechts slaat op volkenrechtelijke rechtspersonen.

Ten tweede, het recht om diplomaten uit te zenden of te ontvangen, het *ius legationis*, behoort niet tot de uitzonderingen. Wel kunnen de deelgebieden zich bezighouden met zogenaamde transnationale contacten, zoals tentoonstellingen, prospectie, het aanwakken van investeringen, beurzen, enzovoort. Daarmee hebben we geen problemen.

De regel zou echter moeten zijn: *in foro interno, in foro externo*. Dat wordt moeilijker.

Ten derde, het moeilijkste probleem bij dit alles is de vraag naar de internationale verantwoordelijkheid. Wie is verantwoordelijk voor aangegane verbintenissen? In Zwitserland is het duidelijk: de Confederatie is verantwoordelijk voor inbreuken tegen het internationaal recht die door de kantons zouden worden gepleegd. Wij zijn in België sinds 1987 politiek zeer gevoelig geworden voor de problematiek van de Europese richtlijnen, onder meer inzake leefmilieu. De regeringsverklaring wijdt hieraan een speciale alinea.

Vooral tegenover de EG, waarvan alleen Staten lid zijn, doet het probleem zich scherp voor, zowel juridisch als politiek. België heeft dit reeds herhaaldelijk ondervonden, onder andere met de arresten van het Europese Hof van 5 mei 1970 en 2 februari 1982. Ik begrijp de bezorgdheid van de heer Dierickx, wanneer hij vaststelt dat België tot twee keer toe voor het overtreeden van eenzelfde richtlijn werd veroordeeld.

Ten vierde, ik steun echter wel de ministers die hier vanmorgen, en op vraag van de oppositie ook in de commissie, hebben gezegd dat zij voor dit probleem vandaag geen magische oplossing op zak hebben. Dit is overigens in dit stadium van principiële beslissingen nog niet nodig. Dat het overlegcomité en vooral de politieke overlegstructuren tussen de Gemeenschappen en de Gewesten, tussen de Gemeenschappen en de Gewesten onderling en met Buitenlandse Zaken moeten worden gemoderniseerd, ligt voor de hand. Dat was reeds broodnodig vóór wij met deze grondwetsherziening begonnen. Het is pas langs die weg dat wij de cultuur van de *Bundestreue* zullen leren of dat wij oplossingen zullen vinden voor het probleem van de ministeriële aanwezigheid in sommige EG-ministerraden en voor de manier waarop wij in internationale organen, waarin België slechts één stem heeft, zullen optreden. Vanaf nu kunnen duidelijke afspraken worden gemaakt in het kader van deze coördinatie — eindelijk —, op basis van klare en grondwettelijk bepaalde bevoegdheden.

Ten vijfde, het «evocatierecht» geeft de nationale regering de mogelijkheid om in geval van nalatigheid van Gewesten of regio's, 's lands verantwoordelijkheid op internationaal vlak op te nemen. Hierover bestaan in rechtsleer en rechtspraak grote controversen. Ik geloof niet dat ongenueanceerde formules ter zake in België nog enige kans maken. Wel bestaat de mogelijkheid om tijdens de bespreking van de uitvoeringsmodaliteiten van de principes die wij in de nieuwe Grondwet inschrijven, *in the field* concrete oplossingen te vinden. Men kan zich zelfs een wederzijds of een dubbel evocatierecht inbeelden dat zowel voor de nationale Staat als voor de deelgebieden zou gelden. Hiervan bestaan reeds precedents in onze buurlanden. Zo hallucinant blijkt dat dus niet te zijn.

Mijnheer de Voorzitter, mijn fractie is er vandaag niet voor te vinden, de problematiek van de verdragen te lichten uit het kader van de overdracht van de onderwijsbevoegdheden van artikel 59bis en te wachten tot de regeringstekst van artikel 68 zou worden ingediend, om dan een globale en coherente discussie te organiseren over de internationale bevoegdheidskwestie. Een dergelijk voorstel houdt te veel gevaren in. Wij zijn er evenmin voorstander van, de huidige discussie te laten afhangen van de verdere evolutie van artikel 68. Dat zou te veel vertraging meebrengen. Wij sluiten ons wel aan bij de herhaalde voorstellen van meerderheids- en oppositieleiden om artikel 68 nog tijdens de aan de gang zijnde grondwetsherziening aan te passen. Wij vragen dit wegens de interne logica van het systeem, maar ook ter wille van onze partners, zowel Europese als andere, multilaterale en bilaterale, waarmee wij onze toekomstige internationale betrekkingen zullen ontwikkelen en die ons land voortaan met open vizier dient tegemoet te treden. (*Applaus.*)

De Voorzitter. — Het woord is aan de heer De Bondt.

De heer De Bondt. — Mijnheer de Voorzitter, ik zal twee aspecten behandelen bij de bespreking van artikel 59bis. Om te beginnen maak ik enkele opmerkingen over littera A, waarin de bevoegdheidsdomeinen inzake onderwijs die nationaal blijven, worden gedefinieerd. Vervolgens geef ik een aantal beschouwingen bij littera E, waardoor een paragraaf 4 in artikel 59bis van de Grondwet wordt ingevoegd ten einde sommige onderdelen van de taalwetgeving te vergrendelen.

Wat littera A betreft, ben ik natuurlijk voorstander van een algehele overheveling van de onderwijsbevoegdheden naar de Gemeenschappen. Ik heb geen moeite om de litterae a en b te aanvaarden. Ik ben er wel van overtuigd dat in de toekomst de intellectuele uitstralingskracht van de Vlaamse Gemeenschap zal plaatshebben in een Europees, of zelfs mondiaal, klimaat, onder meer inzake de validatie van diploma's. Dat de nationale wetgever ons verder nog een beetje blijft betuttelen, beschouw ik als een soort van residu. Men kan zich hiervan in ons land immers moeilijk losmaken.

Sommigen onder ons zijn in feite tegen de autonomie op cultureel gebied, tegen de overdracht van de onderwijsbevoegdheden naar de Gemeenschappen. Om redenen die ik niet ken, durven zij dit echter niet te zeggen. Zij stellen dan maar duizend vragen, waarop dan duizend antwoorden komen, die allemaal moeten worden genotuleerd en uiteindelijk meebrengen dat de uitzonderingen belangrijker worden dan de hoofdzaak. Ik kan mij nochtans inbeelden dat een Gemeenschap zoals de Vlaamse wil vooruitlopen op de volkeren van Europa en, bijvoorbeeld, de leerplicht vlugger zou willen verlengen tot 20 jaar.

Mijnheer de Voorzitter, ik wil iets zeggen over het pensioenstelsel. Eerlijk gezegd, de dag dat ik dat document voor het eerst las, viel ik haast om en heb ik mij afgevraagd waar men dat vandaan heeft gehaald. Ik heb gezocht en gevonden. Ik wil dat verhaal hier even ten beste geven. Zodra ik wist waar het vandaan kwam, heb ik geluisterd naar de officiële verantwoordingen die — ik richt mij met dankbaarheid tot rapporteur Leemans — volmaakt en grondig werden genotuleerd.

Ik ga even terug tot de wet van 8 augustus 1980, die een ingrijpende wet was. Voor het eerst, krachtens die bijzondere wet, komen er ministeries tot stand die gescheiden zijn van de op dat ogenblik bestaande nationale ministeries. Er worden ministeries van de Vlaamse Gemeenschap, het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschap ingericht.

Vanaf dan zijn daarop van toepassing artikel 87, paragrafen 2 en 3, van de wet van 8 augustus 1980. Paragraaf 3 luidt: «Onverminderd het bepaalde in deze afdeling wordt het personeel onderworpen aan de wettelijke en statutaire regelen die van toepassing zijn op de in vast verband benoemde ambtenaren, het tijdelijk personeel, het hulppersoneel en het tijdelijk werklie-denpersoneel van het Rijk.»

In dat artikel 87 werd niets expliciet gezegd — dat hoefde ook niet vanuit het standpunt van de wetgever — over de oppensioenstelling van het overheidspersoneel. In paragraaf 2 wordt gezegd dat de statutaire regelen met betrekking tot het

overheidspersoneel en de aanwerving via het Vast Wervings-secretariaat, van kracht zouden blijven ook voor de ministeries die ten behoeve van de Gewesten en de Gemeenschappen werden gecreëerd.

In de overdracht van de financiën aan de Gemeenschappen en de Gewesten waren de middelen nodig voor de uitbetaling van de overheidspensioenen niet inbegrepen. In de praktijk heeft de administratie van de pensioenen sinds de inwerkingtreding van de wet van 8 augustus 1980 een boekhouding bijgehouden waaruit blijkt welke bedragen inmiddels werden uitbetaald voor pensioenen — ik spreek hier over rustpensioenen, niet over overlevingspensioenen — aan het personeel van de Gewesten en de Gemeenschappen dat ondertussen met pensioen is gegaan.

Wij staan nu voor een ruime uitbreiding van de bevoegdheden van de Gemeenschappen en Gewesten. Het is niet alleen het omvangrijke pak van het onderwijzend personeel dat naar de Gemeenschappen wordt overgeheveld, maar ook de administratie van het Onderwijsdepartement zelf, van de departementen van Openbare Werken, van, gedeeltelijk, Verkeerswezen en van de parastatale instellingen die aan deze departementen zijn verbonden.

Nu is men tot de vaststelling gekomen dat die geschiedenis niet zo eenvoudig is. In de wet van 8 augustus 1980 is het globale pensioenstelsel van het overheidspersoneel ongetwijfeld geregeld. Volgens artikel 87 van de wet van 8 augustus 1980 behoort dit tot de verplichting van de Gemeenschappen en de Gewesten. Als zij het salaris uitbetalen hebben zij ook de verplichting om het rustpensioen uit te betalen. Daarvoor beschikken zij echter niet over de middelen. Ook als ik dit verkeerd interpreteer, mijnheer de Vice-Eerste minister, dan nog moeten wij ons afvragen wat er gebeurt, als de bevoegdheidsverdeling tussen de nationale Staat en de deelstaten zo is dat de helft van de opdracht van wat wij tot vandaag gedaan hebben ligt in de deelstaten. Dan zal toch ook heel wat overheidspersoneel naar de deelstaten zijn overgegaan. Men zal dus met die boekhouding nog wat moeten doorgaan.

Men wil nu in de Grondwet een bepaling inzake het pensioenstelsel opnemen, maar de wet van 8 augustus 1980 handelt over al het overheidspersoneel. Het onderwijzend personeel van het gesubsidieerd, officieel en vrij onderwijs is, met betrekking tot het pensioenstelsel ingevolge de vigerende wetten geassimileerd met het overheidspersoneel. Het feit dat de sociale zekerheid nationaal blijft, heeft daarmee geen uitstaans. Het rustpensioen dat een ambtenaar van een administratie, een ambtenaar van een parastatale instelling, een leraar, ontvangt moet men niet zien in het kader van de sociale zekerheid. Het is trouwens ook niet opgenomen in het financieel circuit, het is niets anders dan een recht op een uitgesteld loon. Het vormt een bestanddeel van de loonmassa waarover de nationale administratie, de gewestelijke of Gemeenschapsadministratie beschikt om haar verplichtingen ten opzichte van haar personeel na te komen.

Doe mij dus niet zeggen wat ik niet zeggen wil.

Ik wens dat het pensioenstelsel nationaal blijft. Ik heb geen behoefte om dit voor een bepaalde categorie overheidspersoneel in de Grondwet in te schrijven, want het zit reeds vervat in artikel 87 van de wet van 8 augustus 1980. Wanneer wij voor het onderwijzend personeel de uitsluiting van het pensioenstelsel inschrijven in artikel 59bis, ontstaat er verwarring. Binnenskamers is men niet uit de discussie geraakt en daarom ontspint ze zich hier opnieuw.

Het argument van sommige leden van de regering dat het gaat over het intact houden van de sociale zekerheid, houdt hier geen steek. Wanneer een ambtenaar van een administratie of van een parastatale instelling of een lid van het onderwijzend personeel op rust gaat, dan ontvangt hij ten laste van de Schar-kist een pensioen indien zijn prestaties en leeftijd overeenstemmen met de bestaande reglementen. Wanneer deze persoon vroeger een andere professionele activiteit als zelfstandige of als werknemer heeft uitgeoefend, dan wordt hem daarvoor in het stelsel van de sociale zekerheid een bijkomend pensioen toegekend voor zover daartoe aanleiding bestaat. Deze regel geldt

voor de nationale administratie en ook voor de Vlaamse administratie, waar het pensioendossier op dezelfde boekhoudkundige manier is bijgehouden.

Ik vraag dat pensioenstelsel uit het 2° te schrappen, maar misschien vraag ik weer iets dat niet kan. Mijnheer de minister, voorzichtigheid zou er u moeten toe aanzetten, dit woord te schrappen, want door te schrappen schept u klaarheid. Maar als u het niet schrapt, geef dan de administratie van de pensioenen opdracht door te gaan met het boekhoudkundig systeem ingevoerd in januari 1981.

Vanmorgen maakten sommige sprekers de opmerking dat elke Gemeenschap autonoom zou kunnen beslissen, de wedden voor de laatste vijf jaren van de loopbaan op te trekken, waardoor de nationale Schatkist zou worden belast. Deze opmerking illustreert alleen maar dat als men de hoofdzaak — de vaststelling van de loon- en weddeschalen — aan de Gemeenschappen toevertrouwt, men ook de bijzaak — het uitgesteld loon, want dat is het pensioen eigenlijk — aan de Gemeenschappen moet toevertrouwen. Wij accepteren dat het pensioenstelsel nationaal blijft. Wij wensen echter niet dat artikel 87 zou worden gewijzigd, maar hierover is wellicht nog niet het laatste woord gezegd.

Zoals u weet heb ik vrij veel contact met de onderwijsvakbonden, zij het dan niet zozeer met die welke u, mijnheer de staatssecretaris, beter bekend zijn. Wanneer wij echter onze belangstelling wat verdelen, komt iedereen aan bod. De onderwijsvakbonden wensen, op één uitzondering na, die bijzondere regeling niet. Zowel de vakbonden van het vrij gesubsidieerd onderwijs als deze van het officieel gesubsidieerd onderwijs vrezen, door de bijzondere aandacht die de grondwetgever aan hen wil besteden, te worden uitgesloten van de bestaande regeling voor het overheidspersoneel zoals die in artikel 87 van de wet van 8 augustus 1980 wordt bepaald.

Tot slot wil ik mij rechtstreeks tot Vice-Eerste minister Dehaene richten in verband met punt E, waar wordt bepaald

dat de taalwetgeving voor sommige gemeenten kan worden gewijzigd als daar aanleiding toe zou zijn en wel volgens de regels bepaald in artikel 1, vierde lid.

Ik ga dit probleem niet grondig behandelen. Ik zal mij ertoe beperken de regering namens verscheidene leden van de meerderheid dringend te verzoeken dit punt hier slechts te beslechten na de behandeling van het ontwerp van wet met betrekking tot de regelingen die moeten worden genomen in de gemeente Voeren en Komen en in de taalgrensgemeenten. Er is immers een samenhang tussen beide problemen, wat trouwens blijkt uit het politiek akkoord dat ten grondslag ligt aan deze regering. Het zou de meerderheid, die hier haar verantwoordelijkheid als grondwetgever op zich moet nemen, de mogelijkheid bieden om deze kwestie juist te beoordelen.

De heer Baert heeft gisteren over deze aangelegenheid bitsig gesproken. Dit heeft mij geen plezier gedaan. Het gaat niet alleen om een kwestie van loyaliteit tegenover de regering. Loyaliteit steunt mijns inziens op klaarheid en inzicht. Het vertrouwen wordt gedragen door de trouw, zoniet is het oppervlakkig. Ik hoop dat mijn verzoek, ook zonder de commentaar die ik erbij gegeven heb, ernstig zal worden overwogen. Het zal de Vice-Eerste minister wel mogelijk zijn daarop in te gaan. Mocht dit niet het geval zijn — hetgeen ik betwijfel want ons doel is immers te slagen —, dan zal ik bij een andere gelegenheid aan mijn uiteenzetting van vandaag over punt E een en ander moeten toevoegen. (*Applaus.*)

M. le Président. — Nous poursuivrons cette discussion cet après-midi à 15 heures.

Wij zetten deze bespreking vanmiddag te 15 uur voort.

La séance est levée.

De vergadering is gesloten.

(*La séance est levée à 12 h 55 m.*)

(*De vergadering wordt gesloten te 12 h 55 m.*)